

גליון מס' 5 - שנה 36 - נוב' / דצמ' 2019 - תש"פ

קהילתון

בעבר "היים אקספרס"



אנו מברכים את חברי ארגון "פסגות
כרמל" ואת כל דיירינו, חברי קהילתנו
ובני החברה הישראלית כולה בברכת חג
חנוכה עליז ומשמח. מי ייתן ונדע פיוס,
סולידריות ורוגע.





דיור מושלם

שירותי דיור מוגן בביתך



חייגו עכשיו
04-8119445

והבטיחו את הנאתכם מהשירות

לראשונה בישראל השילוב המושלם בין הבית שלך והשירות שלנו!

גם ליהנות מארוחות טריות, כביסה, ניקיון, טיפולים פרא-רפואיים, שירותי רפואת חירום וביטחון, תיקונים, תמיכה, השגחה ועוד. **הכל עד פתח הבית.**

וגם להשתתף בחוגים, בטיולים, להשתמש בחדר הכושר ובבריכה ולצפות באירועי תרבות ואמנות. **הכל בבתי הדיור המוגן של "פסגות כרמל", ארגון עולי מרכז אירופה, בחיפה.**

דיור מושלם - פריחה מחודשת לך ולביתך.

השירות ניתן ע"י פסגות כרמל, ארגון עולי מרכז אירופה, ס. חיפה

תוכן עיניינים

עמוד 4-5	דברים שרציתי לומר - מיכה לימור
עמוד 6-8	האמנם "תרבות רצח"? - מיכאל מאיר ברודניץ
עמוד 8	חרדת החילוניות מפני הדתיות - רותי חשמונאי
עמוד 9	היסטוריה פרטית והיסטוריה קולקטיבית - תמר פלד
עמוד 10-11	קולומביה ואקולוגיה – לא מה שחשבתם - אילנה זבירין
עמוד 12-13	הסיפור על השיר שחלמתי על פראג – אור פורת
עמוד 14-15	בעד ונגד שימורו של האיחוד האירופי- הרברט בטלהיים
עמוד 16-18	איך ומתי נודע במערב שמתחוללת שואה? - רפי סיאנו
עמוד 19-21	אני וחופה - שנות החמישים - יעקב שורר
עמוד 22	העמוד של עדנה מרקוביץ
עמוד 23-25	להבין את ייסורי הדור השני לשואה - רעיה טילינגר
עמוד 26-27	ילדים שנחלצו משואה – ביוגרפיות של דיירים - מיכה לימור
עמוד 28-29	פרגמנטים (סיפורונים קצרים) - רונית גבריאל
עמוד 30	חנוכה ב"פסגת אחוזה" – דיירים ומשפחותיהם - איתי גילינסקי
עמוד 31	על הסתיו שנושק לחורף - עמוס ירקוני
עמוד 32-33	זיכרונות מגן הילדים - שמחה גבאי
עמוד 35-39	בקהילה - בתשבע וייס

קוראינו מוזמנים לשגר מכתבים למערכת, דעות ותגובות /או כתבות לקהילתון



חומר למערכת יש לשלוח לכתובת michalimor@bezeqint.net

בקובץ word, צילומים בפורמט jpeg. חומרים יפורסמו לאחר עריכה והגהה.

חומרים ערוכים לא יועברו לאישור הכותבים ולא יוחזרו במידה ויוחלט שלא לפרסמם.



קהילתון

כתב-עת לענייני חברה, תרבות והיסטוריה

מו"ל: ארגון "פסגות כרמל" (ארגון עולי מרכז אירופה ס. חיפה)

עורך: מיכה לימור michalimor@bezeqint.net

מערכת: הרברט בטלהיים, איילת טל-ביתן, מיכאל מאיר-ברודניץ, בתשבע וייס, אילנה זבירין, רות חשמונאי,

רעיה טילינגר, רחל הרץ-לזרוביץ, עדנה מרקוביץ, רפי סיאנו, פיה פודושין, יעקב שורר, מרים שטיין-גרסמן

עיצוב: כרמל פרינט דף אור | Design Studio

דברים שרציתי לומר

מיכה לימור

שוחד



בימים ובשבועות הקרובים נחזור ונשמע על כל גבעה רמה ותחת כל עץ רענן את המונח "שוחד". הקונטקסט ידוע. ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו מואשם בנטילת שוחד. כך נכתב בכתב האישום אותו כתב ופרסם התובע הראשי במדינה, היועץ המשפטי לממשלה אביחי מנדלבליט. כתב האישום מגיע בימים האלה לכלל הבשלה. בימים הקרובים יוגש אפוא כתב האישום לבית המשפט וייקבע מועד פתיחתו של המשפט – מדינת ישראל נגד בנימין נתניהו. אני מבקש לחקור אפוא במונח "שוחד". מה מקור המילה ומה בדיוק היא מבטאת? הפרשנויות למונח רבות וראוי שנדע על מה אנחנו מדברים. או ליתר דיוק, על מה מדברים כל המדווחים, הפרשנים, הפוליטיקאים והמשפטנים.

כמו מלים רבות בשפה העברית מקור המילה 'שוחד' כבר במקרא. לאחר 40 שנות נדודים במדבר, ערב כניסתה של האומה הישראלית על שבטיה ומשפחותיה לארץ-ישראל, כינס המנהיג הדגול משה רבנו את ראשי השבטים והודיע: "ועתה ישראל שמע אל-החוקים ואל המשפטים אשר אנוכי מלמד אתכם לעשות, למען תחיו ובאתם וירשתם את-הארץ אשר ה' אלוהי אבותיכם נותן לכם" (ספר דברים, פרק ד' פסוק א'). ומכאן ואילך הוא מפרט סדרת מצוות וחוקים ששמירה והקפדה על מילויים הם תנאי הכרחי ובלעדי לקבלת הבעלות ולישיבה בארץ-ישראל. ובין השאר, "לא תטה משפט, לא תכיר פנים (כולם שווים לפני החוק) ולא תיקח שוחד כי השוחד יעוור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים" (ספר דברים, פרק ט"ז, פסוק י"ט).

התזאורוס הרחב והמעמיק ביותר של השפה העברית 'מילה במילה' של איתן אבניאון (יועץ מדעי פרופ' רפאל ניר, ייעוץ לשוני יהודית אוריין) מגדיר את המונח שוחד באמצעות מלים נרדפות כגון: בצע, גזל, ריקבון, שחיתות, שלמונים, חטא, טומאה, ניוון, סיאוב, פשע. זהו כמובן שיקוף ההיבט הערכי של המונח שוחד. המילונים השונים לשפה העברית מוסיפים גם היבט משפטי. שוחד – נאמר בהם – הוא תשלום או טובת הנאה הניתנים תמורת קבלת דבר כלשהו בדרך לא חוקית או לא תקינה. אולם מה היא דרך לא חוקית או לא תקינה? המילון מרחיב ואומר כי כסף או שווה כסף הניתנים בחשאי לנושא תפקיד ציבורי על מנת שיפעל באופן הנוגד את מטרות תפקידו – זאת פעולה הקרויה מתן ו/או קבלת שוחד.

כיוון שמדובר בנורמה פסולה המזיקה לכלל, לחברה, מתייחסים אל פעולת השיחוד כל ספרי החוקים בכל החברות המבקשות להתנהל על-פי חוק (כולל כזכור בספר החוקים של משה רבנו) כאל מעשה פלילי.



החוק הישראלי מייחד את עבירת השוחד אך ורק לאישי ציבור ולעובדי ציבור כלומר קבלת שוחד היא עבירה שאותה יכול לעבור אך ורק מי שממלא משרה ציבורית. אדם שאינו עובד ציבור או איש ציבור אינו יכול להיות מורשע בעבירות שוחד אלא בעבירות אחרות כמו סחיטה, קבלת דבר במרמה וכדומה. כדי שבית משפט ירשיע אזרח בעבירת נטילתו של שוחד על התביעה הכללית להוכיח שלושה עיקרים: האחד שמקבל השוחד הוא עובד ציבור או איש ציבור, השני שנותן השוחד העניק למקבל השוחד טובת הנאה (לא בהכרח כסף) והשלישי שעובד הציבור או איש הציבור ביצע פעולה כלשהיא במסגרת תפקידו הציבורי לטובת נותן טובת ההנאה ובתמורה לאותה טובת הנאה. בתי המשפט בישראל קבעו שגם אם עדיין לא נתן עובד הציבור את התמורה והמשחד משחד בחינת "שלח לחמך" ניתן להרשיע את עובד הציבור או את איש הציבור, מקבל טובת ההנאה בקבלת שוחד. מלים אחרות: לעובד ציבור אסור לקבל "מתנות" מאזרחים וכל "מתנה" יכולה להיחשב כשוחד. העונש המכסימלי שמקצה החוק הישראלי על עבירת שוחד הוא עד 10 שנות מאסר לעובד הציבור ועד חמש שנות מאסר לאזרח המשחד. עבירת קבלתו של שוחד חמורה, על פי החוק הישראלי, מעבירתו של נותן השוחד.

מי ייתן ונגיע לאותה אוטופיה שבה אין נותני שוחד ואין מקבליהו.

שלכם

מיכה לימור

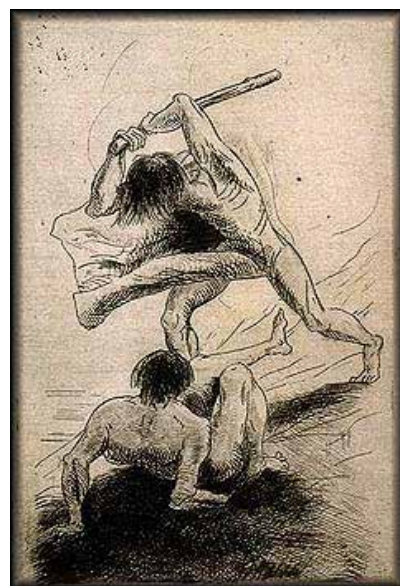
דעות ותגובות

האמנם "תרבות רצח"?



עם התגברות המודעות למספר הגדול של רציחות בקרב הערבים בישראל נעשה שימוש במושג "תרבות רצח" לתיאור התופעה. זה כשלעצמו מזעזע, וייחוס נטייה כזו לאוכלוסייה שלמה היא כמובן הכללה גזענית מוטעית ומגונה, בעיקר הקישור בין "רצח" למושג הנאור "תרבות". יתר על כן, העובדה שבתחומי מדינת ירדן והרשות הפלשתינאית השכנות והשייכות לאותה תרבות אין תופעה בהיקף דומה - מעידה על מופרכות הגזענות הזו. אולם יש לדעתי צורך להתעמק בתופעת הרציחות ולהתייחס לרקע שלה ומשמעותה.

בכל תרבות - מאז שקיין רצח את הבל - הריגת אדם נחשבת דבר איום, פסול, מגונה, וראוי לענישה חמורה. תפיסה זאת מקובלת בכל הציוויליזציות ובכל הדורות והתרבויות אך קיימות מסגרות פורמאליות ומצבים שבהם הריגה נחשבת לגליטימית. יש מצבים שבהם לפרט מוקנית זכות חוקית לפגוע בזולת עד כדי הריגתו לפי חוקים שמגדירים מצבים כאלה. זכותו של אדם להגנה עצמית בפני סיכון חייו על-ידי אחר - ולעיתים להגנת משפחתו ורכושו - מעוגנת בחקיקה והשאלה היא מתי קיים איום מספיק המצדיק "השכם והורגו". כל מצב דורש בדיקה משפטית מדוקדקת כולל שאלות התגוננות, מניעה, ודאות וכדומה, והן בוודאי לא מעודדות מימוש רצח בכוונה תחילה. בקצה השני של מגוון האלימות האנושית ובעיקר רצח עומד המונופול הציבורי של שליטה במנגנוני הכוח. בכל מדינה קיימים מוסדות הממונים על הסמכות להשתמש בכוח להפעלת מרות שהוקנתה להם בחוק - נגד אנשים פרטיים - לשלילת זכויותיהם עד כדי הריגתם. הרשויות העוסקות בכך בכל ארץ במסגרת תנאי היום-יום מוגבלות ומפוקחות על ידי המערכות החוקיות והמנהליות שהוקמו לשם כך - משטרה, פרקליטות ובתי משפט. במקרים החורגים מהמסגרת האזרחית הרשויות המוסמכות להפעיל כוח הן הממשלה על ידי משטרה, מערכת המשפט והענישה. כלפי חוץ מוסמכים



להפעיל כוח הם כוחות ביטחון וצבא.

האם והיכן יש להציב כאן את הרציחות ביישובי הערבים בישראל? השאלה היא האם קיימות היום מערכות אזרחיות נוספות שמשפיעות על הרציחות ושמצדק לראות בהן "תרבות" נפרדת וכיצד יש להתייחס לפעולתן? מבחינה היסטורית אכן היו בארץ - ובמקומות אחרים - מערכות שלטון שהסדירו את הפעלת הכוח והאלימות הפרטית והציבורית, מערכות שחוקיהן וכללי פעולתן היו שונים. האם וכיצד צריך כיום להתייחס אליהן או לשרידים של עקרונות פעולתן? וביתר ישירות - האם החברה הערבית בישראל ממשיכה לקיים

משטר פנימי שלו היבטים של שימוש פסול בכוח? לדעתי - לא.

כידוע אנחנו גרים בארץ מעבר המגשרת בין אפריקה ואירופה-אסיה ועברו בה לא רק גלי התפשטות האדם הקדמון אלא היא עברה בהיסטוריה מיד ליד בין שליטים ובין תרבויות שהותירו בארץ קהילות רבות ושונות. גם בתקופות יציבות יחסית לא הייתה הארץ בקרבת מרכזי השלטון אלא בשוליהם. מרכז השלטון היה רחוק, באיסטנבול קהיר או בגדאד והתעניין בארץ זו רק מבחינת גביית המיסים והשליטה. מצב בלתי יציב זה הוא אחד ההסברים האפשריים שלפיהם קיום רציפות כלכלית חברתית וביטחונית דרשו קיום קהילות מקומיות חזקות יחסית ושליטים מקומיים. משטר כזה בא לידי ביטוי בישובים מגובשים ובסולידריות ונאמנות קהילתית. בכל עידן חיו אנשים בארץ במסגרות מקומיות הירארכיות, מחויבות לשיוך הפרטים למשפחות, ל"חמולות" לעדות דתיות, לישובים או לשליט אזורי. המסגרת המקומית הסדירה את מחויבויות החוץ כלפי השלטון המרכזי - למשל תשלום המיסים. היא אף הסדירה את היחסים הפנימיים בין חברי המסגרת השיוכית. היא שקבעה הסדרים פנימיים - למשל חלוקת האחריות לעיבוד הקרקע וגביית מס בין משפחות. לכן הנאמנות והמשמעת של הפרטים כלפי המסגרת השיוכית היו חיוניים והפיקוח עליהם מבחינת הקהילה היה הכרחי. לקיום משמעת כזו הייתה דרושה גם סמכות ושליטה בשימוש בכוח. אך מכך אין להסיק על אלימות יתירה בחברה הערבית. להיפך. לדעתי דווקא חברות שיוכיות אינטימיות מתקיימות ותלויות במשטר מחייב רך ומוסכם. מערכת הנזהרת משימוש באמצעים קיצוניים. המשך תפקודה וקיומה של המערכת החברתית הזאת תלויה בבסיס הסולידאריות הפנימית שלה. התדרדרות לשימוש בכוח היא ביטוי בוטה לכישלונה. אם כך, אזי חלק מהרציחות בחברה הערבית בישראל הן אולי ביטוי לכישלון של שרידי המערכת השיוכית שעליה צמחה.

אין זה נכון שמנגנונים חברתיים המושרשים בעבר אין להם מקום והצלחה בחברות מודרניות. דווקא בחברה הערבית בישראל חלק חשוב של הפיתוח המקומי בימינו מבוסס על קשרים שמקורם בחברה המסורתית. מדובר באחריות ועזרה הדדית בין בני משפחה בתחומי חיים שונים, בפעילויות מודרניות כמו העסקה וקיום עסקים במסגרת משפחתית, שיתוף של פוליטיקה משפחתית בשלטון מקומי, ובעיקר בנייה עצמית משפחתית של בתי דירות משותפים למגורי בני המשפחה המורחבת. בארצות אחרות וגם במצבי עיור באזורי כפר או הגירה לעיר יש שימוש ביתרונות נאמנות הדדית ומשאבים חברתיים שמקורם באזורי הפריפריה. לעבר יש מקום בהווה וזאת גם אם נאמנויות כאלה לעיתים מנוצלות לרעה לפעילויות שליליות כדוגמת המאפיה הסיציליאנית בארה"ב בזמנה.

המבחן הוא במעבר ממסגרת חברתית שיוכית למסגרת אינדיבידואלית-מודרנית האם האנשים הנכנסים למסגרות החדשות יכולים לסמוך שייקלטו בהן על פי כללים החלים בהן בצורה שוויונית והוגנת או שהם נאלצים בלית ברירה להסתמך על השתייכותם למערכת המסורתית? אם המערכת הקולטת חוסמת או מפלה את הפרטים לרעה, מתעוררים אי אמון וניגודים. בישראל קיים דיון תוסס ומתמשך בשאלת השוויון והשתלבותם של הערבים בחברה היהודית. גם לגבי קליטת העליות - יש חילוקי דעות על מידת ההצלחה בכך. ביחס לשילוב הערבים בישראל המחלוקות חמורות יותר ולא ארחיב בהן אך ברור שהמדינה לא השקיעה בכך מאמץ דומה, והפיתוח ביישובים הערבים התבסס הרבה על מימוש משאבי הון חברתי מסורתיים. אולי פרץ האלימות הקיים כיום מצביע על כישלון מערכת השלטון הישראלית הקולטת, לשכנע את בני התרבות הערבית המסורתית בדבר ההוגנות והשוויוניות בהן היא מתכוונת לשלב אותם בחברה

ובמדינה, ולכן מביאה אותם לידי הסתמכות יתר על משאבי החברה המסורתית. כך אולי מתפתחת התייחסות אלימה לכוחות הפנימיים הנראים כמסכנים או מחלישים את סמכויות החברה המסורתית. על רקע זה אפשר להצדיק את התביעה המושמעת לחיזוק פעולת הכוחות המייצגים את המדינה בישובים הערבים – למשל המשטרה. במקביל חייבים לחזק את מימוש כל המחויבויות האחרות של השלטון כלפי הערבים כאזרחים וזאת מבחינה כמותית ואיכותית, תוך ביטוי מכבד למעשים שלטוניים אלה. אך חשוב מכל הוא לעשות זאת תוך הדגשת הזכויות והחובות השוויונית של הערבים בישראל.

מיכאל מאיר ברודניץ, חיפה

חרדת החילונית מפני הדתיות



אני לא יודעת וגם אין זה חשוב בעיניי אם אבות המיזם המכונה "מיזם 929" התכוונו להדת אותנו או לפתות אותנו לקרוא ספר שהרייטינג שלו הכי גדול בעולם. מיזם '929 - תנ"ך ביחד' הינו מיזם שמטרתו להנגיש את התנ"ך לקהל הרחב. המיזם מלווה גם באתר אינטרנט שבו כותבים אנשים מתחומים שונים על הפרק הנלמד באותו יום. לפי מה שאני חווה, אנשים רבים שאין בדעתם לחזור בתשובה או לשנות את אורח חייהם, מצטרפים למיזם, חוזרים לקרוא ולגלות את רבגוניותו ורב משמעותיות התנ"ך.

כבת למשפחה חילונית ובוגרת מערכת החינוך בארץ, לא התייחסתי לתנ"ך אלא כספר שעלי להכיר 120 פרקים מתוכו כדי להצליח בבחינה ולקבל תעודת בגרות. בינתיים למדתי שהקריאה בתנ"ך אפשרית מנקודות מבט רבות (70 פנים לו). הספר משכנע את המאמינים שכוח עליון ברא את העולם, הבטיח לנו את ארצנו וכדומה. לאנשי ספרות זה ספר לימוד בסיסי לכתיבת סיפור, למשוררים הוא מורה דרך לשירה מטפורית, זה גם ספר הוראות לבריאת דתות, כתות ותנועות



בעזרת סיפורים וחינוך מחדש באמצעות מקל וגזר, איומים והבטחות. ספר התנ"ך וגם יתר כתבי הקודש הומצאו, סופרו ונכתבו בידי אדם והם ממשיכים להיות מקור השראה לבני אנוש, ליצירת ציור, פיסול מוסיקה, תיאטרון וסרטים שגם הם אינם יצירותיו של אל כלשהו. בספרות ה'יפה' אנחנו מחפשים ונהנים מתיאורים של אנשים שאופיים מורכב, בלתי צפוי, לא מקובל כמו אדם וחווה שמעדיפים דעת על חיים בגן-עדן או שאול ודוד אשר משתמשים באמצעים הכי בזויים כדי למלוך, לזכות ולהישאר בשלטון. את החרדה מפני הדתיות מכניסים בנו הרבנים, הכמרים וח'ליפים אשר מבקשים שליטה על אורח חיינו כפי שיש כבר לטייקונים על כלכלתנו. אני מבינה את התנ"ך כספרות מיתולוגית מעשירה, שמספקת הרבה שאלות קיומיות ללא תשובות חד משמעיות.

רותי חשמונאי, חיפה

היסטוריה פרטית והיסטוריה קולקטיבית

כשהגחתי לאוויר העולם בצעקה הראשונית, ב-9.11.38 לא ידעתי שמאות ואולי אלפי אנשים צועקים את צעקתם האחרונה ממש באותו רגע. היה זה היום בו התחולל בגרמניה פוגרום נובמבר ("ליל הבדולח"). אירועי ההיסטוריה היו רחוקים ממני.

מרוכזת תמיד בקיומי האישי, בדאגתי לעצמי ולמשפחתי, ללא כל פרספקטיבה למה שמתרחש מסביב בארץ, בעולם, ביוניברס. אירועים היסטוריים, כמו מלחמות בין עמים, בריתות שלום, שנחתמו, שואות, פוליטיקאים מתחלפים לא הציצו אפילו לתודעתי. לא שמעתי את התותחים רועמים כי הייתי בתוך ההיסטוריה הפרטית שלי. רק ברבות השנים, כשהילדים גדלו ואני לבדי, פנויה ממשימות של בייביסיטר, מדאגות פרנסה ממעגל זוגיות, אני מוצאת עצמי מעורבת יותר. העיתונים, החדשות המשודרות כל שעה ביממה, ההודעות בוואטסאפ לא נותנות לי מנוח. מעגלים היסטוריים פולשים למעגלי האישי. הפרספקטיבה מצמידה כל אירוע שחוויתי בעבר לחלק מההיסטוריה הכללית. למשל, קולות ההצבעה על הקמת המדינה ב-29 בנובמבר 1947 בוקעים מהזיכרון כמו שבקעו מהרדיו הישן שלנו. עוד מהדהדים באזני חיבוטי הלב. צרפת - בעד, איטליה - בעד, יוון - נגד, הודו - נגד, ברזיל - בעד. עלי הכותרת נתלשים בזה אחר זה, מה יהיה גורל עמנו?

קולות אחרים מבליחים בזיכרון. קולות עמומים המתגברים ומתגברים, של מפציצים כבדים, כל ילדי הכתה כבר על גחונם מתחת לשולחנות, מתורגלים בהגנה מפני הפצצה כשאין מקלט והפצצה נוחתת, הבניין רועד כולו, החלונות מתנפצים. סוף העולם.. כעלים נידפים ברוח, אנו בודקים אם האיברים נשארו שלמים למזלנו אז, ב-1948, ביתו של ראש עיריית רמת גן אברהם קריניצי שהיה סמוך לבית הספר נהרס כליל. בית ספרנו ניצל. הממשק עם האירוע ההיסטורי של מלחמת השחרור, כשמפציצים עירקיים משליכים פצצות על מדינת ישראל, התלוצץ עם הגורל כשאותה רמת-גן נקראה מאוחר יותר רמת עירק. מדוע? בגלל הבנייה המסיבית של קבלנים עולי עירק שבנו ושפצו את ההריסות.

כילדה שנולדה עשר שנים לפני קום המדינה העלימו מעיני גם את שואת יהודי אירופה. ההורים, הגנו עלינו הצברים מהאירועים ההיסטוריים העקובים מדם. על הקיר ניבטו אלי תצלומים של סבא עם זקן ארוך לבן ועיניו הטובות, מחייכות. סבתא אישה זקנה עם מטפחת ראש. אימא דאגה לא לספר על מר גורלם. רק יותר מאוחר, אט אט התחלנו לשמוע קטעי דברים, תמיד בלחש. הזוועות נערמו זו על זו, עד שסיוטי המלחמה תפשו מקום גם בחלומותיי והפכו לסרטי אימה בהם אני בורחת מהקלגסים הנאצים. רק בשנות הששים, בטיול לברלין, כשעמדנו קבוצת ישראלים ליד פסי הרכבת של הטרנספורט והדלקנו נרות נשמה, עטפה אותי ההיסטוריה בכנפיה ואני מיררתי בבכי. גם בביקור במוזיאון השואה, איבדתי את זהותי האישית והפכתי לחלק מהקולקטיב. ההיסטוריה שאבה אותי פנימה. כבר לא הייתי צעירה ישראלית, שוב הפכתי לילדה יהודייה נרדפת ... כיום, במרום גילי, משתלבים מאורעות חיי בהיסטוריה הכללית, הפרספקטיבה מתרחבת, גלגלי ההיסטוריה ממשיכים לנוע ואני בתוכם. פתאום אכפת לי מהקונספט הרחב שמנהל את העולם. האני הקטן, הפרטי, הפך לחלק מהעם, לחלק מאנושות רחבה יותר לחלק מהיסטוריה הנעה במעגלי גורל סמויים.

תמר פלד, חיפה (חברת ארגון, בעלת מ"א בחינוך ואמנות, הרצתה 15 שנים במכללת "אורנים". העבירה לקהילת הארגון סדנת הרצאות בנושא אמנות במסגרת "המרצים שלנו").

משולחן המערכת

קולומביה ואקולוגיה – לא מה שחשבתם

אילנה זבירין



בגיליון הקודם (ספטמבר ואוקטובר 2019) תיארתי את חוויותיי והתרשמויותיי כתיירת "לרגע" מתרבותה המגוונת והצבעונית של קולומביה. אבל הייתה זווית ראייה נוספת, אחרת שהרשימה אותי ואת בני קבוצתי עד מאד: היחס לשמירת הסביבה. התרשמו שמידינה הנחשבת ל"מדינת עולם שלישי" עושה מאמצים להגביר את הניקיון ולהפעיל משטר של מיחזור. נכון שביקרנו במקומות מתוירים ובוודאי יש תמונות אחרות למה שראינו, ובכל זאת הרחובות היו נקיים עד כדי כך ששמו לב להתפעלנו מכך. חלק מהצילומים שלי הוקדשו למאמצים אלו ולדוגמאות שאפשר בהחלט ללמוד מהן גם אצלנו.



צבעי התמונה לעיל הם הטבע עצמו: שמורת הקריסטלים, שמכונה כך עקב האצות המיוחדות שמחליפות צבע בהתאם למזג האוויר: חום, כתום, צהוב, ירוק, כחול- בגוונים שונים. הכנסתם של חומרים כימיים, אפילו קרם גוף,

דיאודורנט או קרם אנטי-סולארי לאזור המחייה של האצות יגרום למותן. לכן נאסר על המבקרים להיכנס לשמורה עם תכשירים מעין אלה. היינו בכמה שמורות טבע שנעשים בהן מאמצים לשימור. במקביל הוכפלו שטחי הפארקים הלאומיים בקולומביה משנת 2010. בשטחים אלה קיימת צמחייה אנדמית וחיות שנמצאים רק במקומות אלו וצפויים להכחדה ללא השימור וההגנה.



אפילו דוכן קטן למכירת מיצי פרות הקפיד על איסוף קליפות הפרי למכלים של חומר אורגני בלבד.

בביקור בן שבועיים התרשמנו מהניסיון האדיר לשמור על ניקיון הרחובות בעיקר בעיר מדליין. התמונות שאצרף מראות כיצד השלטון המקומי מתגבר ומחנך לאיכות הסביבה ולמיחזור והפרדת זבל בעיקר אורגני מנייר ופלסטיק.

קראתי שיש בקולומביה הכשרה למקצוע שנקרא "איסוף פסולת ומיחזור" ושבשנת 2018 כבר היו 60.000 אוספי פסולת בשכר. יש גם איגוד של אוספי הפסולת.



צילום תמים זה נעשה בכפר דייגים קטן שמופעל בו גם קואופרטיב לתיירות אקולוגית ושייט בתעלות המנגרובים. לפני הירידה לסירה יש כיתוב "היכולת לשנות את העולם. התארגנות (לטובת) האקולוגיה של (בהנהגת) הכפר בוקילה.



גם מתקן כזה הייתי רוצה לראות בעירנו. משמעות הצילום היא ברורה למדי ובכל זאת תרגום: "בוא נרוויח כולנו, שכל אחד יישא באחריות". כשחיפשתי חומר על נושאים אלו ראיתי תמונות של זבל ומאמרים על הצורך בשימור הקרקע והיערות. אלו נושאים כבד משקל ודומים מאוד לצורך הקיים בברזיל לשימור היערות ומקורות המים. נושא גלובאלי כבד משקל המשפיע על כל כדור הארץ. התמונה לעיל ממחישה את הרצון לחנך את התושבים והתיירים כאחת, השלט תלוי באחת השמורות ופרושו "חברת קומברמבו לתיירות אקולוגית מבקשת לשמור ולהגן על הטבע". המדינה מעודדת תעשיית מיחזור, גם של רכיבים אלקטרוניים. בכל מסע שלי אני מבקשת גם ללמוד. האם אנו בישראל לא יכולים ללמוד וליישם גם משהו ממדינת "עולם שלישי" דוגמת קולומביה שמנסה מעט לשמר את הטבע ואת הסביבה?

הסיפור על השיר שחלמתי על פראג

אור פורת



השנה מלאו 51 שנים למרד של פראג בשלטון הסובייטי, הקומוניסטי, ו-50 שנה לפרסומו בישראל של אחד השירים שהפכו ללהיט - "שיר שחלמתי על פראג". השיר נכתב לקראת פסטיבל הזמר והפזמון שהתקיים אז כאן בארץ, שנה לאחר מהומות פראג, בשנת 1969 וזכה במקום השביעי. על אף הצלחתו המוגבלת בפסטיבל, הוא הפך לאחד משיריו הידועים של אריק איינשטיין המנוח (נכתב על ידי שלום חנוך יבל"א) והוקלט לאחר מכן באלבום נוסף עם להקת ה"צ'רצ'ילים". על אף השמעותיו הרבות מזה יובל בכל תחנות הרדיו, רבים אינם יודעים מהו הסיפור העומד מאחוריו.

שלום חנוך ואריק איינשטיין סברו כי יש מקום לבטא בשירים גם "צרות של אחרים". לא די לעסוק בנושאי אהבה נדושים או הווי ישראלי. זהו אחד מן השירים הבודדים שמוקדש כולו לכאבו של עם אחר. השיר עוסק כאמור בפלישה הרוסית לצ'כוסלובקיה באוגוסט 1968. הייתה זאת פלישה צבאית רחבת היקף שבאה לדכא את החירות המדינית שהביאה עמה הרפורמה הליברלית של המנהיג הצ'כוסלובקי אלכסנדר דובצ'ק שכונתה "האביב של פראג". הייתה זאת רפורמה פורצת דרך שבאה לשנות את אופי השלטון מקומוניזם אדוק לסוציאליזם אנושי.

בלילה שבין 20 ל-21 באוגוסט 1968 פלשו צבאותיהן של חמש מדינות חברות ברית ורשה לצ'כוסלובקיה: ברית המועצות, פולין, בולגריה, הונגריה ומזרח גרמניה. 200,000 חיילים חצו את הגבול יחד עם כ-2,000 טנקים. בעת הפלישה נהרגו 72 צ'כוסלובקים ומאות נפצעו. דובצ'ק, נשיא המדינה באותה תקופה, קרא לבני עמו שלא להתנגד לפלישה. הוא נאסר ונלקח למוסקבה יחד עם מספר חברי ממשלה. בסופו של דבר שוחרר והוחזר למדינתו.



הפגנת המונים נגד המשטר הסובייטי - 1968



הרוסים מדכאים את "האביב של פראג" - 1968

השיר ממחיש בצורה ציורית וקודרת את שהתרחש בבירה הצ'כית באותה תקופה, את פלישת הרוסים למדינה (שבשיר מכונים "דובים חרשים"). "הכול שם אפל וחשוך בלילה אינסופי... על פראג שחר לא בקע...". השיר מתחיל בתיאור העיר טרם הכיבוש. המדינה הצ'כוסלובקית הייתה כמו בחלום, חלום שבו שנות השלטון הקומוניסטי מאחוריה

והיא צועדת בדרך לעידן חדש. לפתע הגיח צל מאיים ופרש חושך על הכול. אל הצל מתלווה ירח בצבע אדום, אדום שמסמל את השלטון הקומוניסטי של ברית המועצות והן את הדם שנשפך. בהמשך חנוך מביע ביקורת על האדישות האירופית ועצימת העיניים שרווחה אז, ההתנגדות הלא אלימה, שתיקת המדינות באזור והכניעה לכיבוש הכוחני בנצירת נשק - "דומיית כניעה בלי קרב".

הבית השלישי והרביעי כבר מתארים את המציאות לאחר הכיבוש, כיצד הייתה פראג לעיר רפאים אפלולית. מכל היופי והשמחה נשאר רק השקט של המובסים והנכנעים. לפתע מופר השקט, איש צעיר חומק בתוך הרחובות ולפתע עולה "אור מוזר"-כך חנוך מתייחס למעשהו הקשה של הסטודנט יאן פאלאך ששרף עצמו למוות בכיכר ואצלב שבעיר, כמחאה על הכיבוש. השיר מסתיים בפזמון מקוצר שבו השורה "שם השחר עוד יבקע" חוזרת על עצמה פעמיים. חנוך מדגיש בסיומת זו את התקווה לשינוי מחודש, תקווה שאכן הופיעה שני עשורים לאחר מכן. כיום כידוע פראג היא אחת הערים המתוירות והתוססות במרכז אירופה.

פראג/ שלום חנוך

אל העיר שבוית החלום
צל כבד וזר הגיח
וירח באדום
את מלכותו טבל בפיח

מי שלא עצם את עיניו
את לילו המר כאב הוא,
דומית כניעה בלי קרב
איש את נשקו נצר עד מוות

איך על פראג שחר לא בקע
בשלישית כלה כוחו
איך נדם קול כיכר הומה בחג.

שיר שחלמתי על פראג -
שם השחר עוד יבקע.

כמו תצלום ישן מצהיב
עיר של רפאים מוטלת
לרגלי דובים חירשים
ובצווארה המאכלת.

את פתחו איש לא יוצא
ריח גטאות מלוח
מקצה ועד קצה
על פני העיר נישא ברוח

איך על פראג...

רק השקט בה נותר
איש צעיר חומק לפתע
אז עלה לו אור מוזר
שם בכיכר שמתה.

שיר שחלמתי על פראג
שם השחר עוד יבקע
שם השחר עוד יבקע



שלום חנוך, דפנה ארמוני ואריק אינשטיין שרים את
"חלום שחלמתי על פראג"

בעד ונגד שימורו של האיחוד האירופי

הרב רט בטלהיים



ב-1963 הגענו, אשתי ואני, לראשונה לגרמניה, על פי הזמנת ראש העיר הבכיר של פרנקפורט. הוא ביקש לייצר חוג ידידים לבית הספר ליאו-בק בחיפה. לאחר המפגשים והשיחות נותרו כמה ימים עד לטיסה המתוכננת בחזרה הביתה. החלטנו לבלותם ביער השחור. נוכח הקרבה לעיר הגבול הצרפתית שטרסבורג, שבה לא ביקרנו מעולם, החלטנו לבקר שם באחד מהימים הללו. בתחנת הגבול בין גרמניה לצרפת עצרתי את הרכב השכור שלנו בעל מספר רישוי גרמני, אבל שוטר הגבול נופף לנו להמשיך בלא בדיקת דרכון, שלא נפריע לתנועה.

הבעתי את פליאתי על כך באזני מכרים שבאו לבקרנו. הרי למדנו בבית הספר בגרמניה על אויבינו המרים צרפת ואנגליה ועל השנאה והגמול ועוד כהנה וכהנה, אחרי מלחמת העולם הראשונה, וכאן נכנסת לצרפת מכונית עם מספר רישוי גרמני ללא כל ביקורת. מכרנו סיפר לנו על המגעים בין גרמניה וצרפת להקמת איחוד כלכלי ועל הרעיון של איחוד אירופה. כבר אז הייתי בטוח, שדרך זו, בה הולכת אירופה אחרי מאות שנות מלחמה, מתאימה גם לנו לפתרון הסכסוך באמצעות שיתוף פעולה כלכלי, והחלטתי לפעול למענה. התמסרתי לארגון חילופי מורים ישראלים וגרמניים בסמינרים משותפים בבית אירופה שבבאד מריאנברג בגרמניה בחופש הגדול.

כך למדתי הרבה על הרעיון, ההקמה והבעיות שליוו את איחוד אירופה. האיחוד קם תחילה אחרי מלחמת העולם השנייה כתשובה לשאלה, כיצד יוכלו המדינות המנצחות, בייחוד צרפת, למנוע מגרמניה את האפשרות לשוב ולתכנן מלחמה. כדי למנוע זאת יש לבקר בראש ובראשונה את ייצור הפלדה והפחם, והדרך הטובה ביותר לעשות זאת היא להקים חברות משותפות צרפתיות/גרמניות שהרי בישיבה משותפת בדירקטוריון יסופק כל המידע הדרוש. עם הזמן אכן קמו גופים בינלאומיים, אירופיים שונים למטרה זו. ב-1950 קם האיחוד האירופי לפחם ופלדה, שהפך מאוחר יותר ל-Montanunion וגם הברית הצבאית נאט"ו, ו"השוק המשותף", שהיוו כולם את הבסיס לאיחוד האירופי כפי שאנו מכירים כיום. המעניין הוא, שנשיא צרפת, שרל דה גול, הטיל ב-1967 וטו על כניסת בריטניה לשוק המשותף. הצטרפותה התאפשרה אפוא רק זמן רב לאחר מכן.

כיום מהווה כידוע האיחוד האירופי יחידה אחת עם מטבע משלה, היורו, אבל האינטרסים של המדינות החברות באיחוד לא תמיד זהים. שיטת המיסוי אף היא לא אחידה וגם לא הריבונות בתחומים רבים, בייחוד פוליטיים. לכן יש בכל המדינות החברות באיחוד מפלגות פוליטיות, המתנגדות לחברות בארגון, בדרך כלל מהימין והשמאל הקיצוני, הדורשים יציאת ארצם מהאיחוד. גם העיתונות והתקשורת מדגישות את השלילי ואילו את החיובי הן מקבלות כמובן מאליו. כדי להבין את המצב הנוכחי, ובמיוחד את ה'ברקזיט' (פרישת

בריטניה (מהאיחוד), יש לקחת בחשבון שלמרות היות בריטניה חברה מלאה באיחוד, היא שמרה תמיד על מטבע משלה ועל עצמאות פיננסית וכלכלית. הממשלה השמרנית של בריטניה מדגישה את מגבלות הריבונות ואת התלות הגוברת והולכת בהחלטות של אדמיניסטרציית האיחוד ("פקידים") בבריסל. אך בינתיים נכשלה ההצבעה לפרישה בפרלמנט הבריטי והסכם הפרישה טרם אושר.

אולם בעוד שבתקשורת מדווחים בפרוטרוט על ה'ברקזיט' ועל הבעיות שמעוררות החלטות של מדינות חברות שונות בניגוד לתקנות והחלטות האיחוד כמו שהתקבלו באחרונה על-ידי מדינות חברות כגון פולין או הונגריה, ממעטים לציין את היתרונות שהביא עמו איחוד אירופה, כגון התגברות על המשבר הפיננסי ביוון באמצעות הלוואות וסיוע שהעניק האיחוד. הוא היה היחיד שהעמיד מיליונים לרשות המדינה השקועה בחובות, כפי שנעשה גם כלפי פורטוגל ואיטליה. הס מלהזכיר גם את היתרונות של כל אירופאי הרשאי לעבוד בכל המדינות החברות. והיתרון הגדול ביותר של מרחב הסחר והכלכלה אותו השיג האיחוד, ואולי החשוב מכולם, הוא שיותר משבעים שנה, שורר הודות לו שלום באירופה.

ישראל ניסתה פעמים רבות להתקבל כחברה באיחוד האירופי, אך נענתה עד כה בסירוב. אחת הסיבות היא, שאין לישראל גבולות מוכרים ורשמיים, ושהיא מצויה עדיין במצב מלחמה עם חלק משכנותיה. נוכל רק לקוות שאנו ושכנותינו נלמד מהאיחוד האירופי ונפעל ביחד למען האינטרסים המשותפים. ושלא ננהל עוד מלחמות.

מגרמנית: מרים שטיין-גרומן



חוגגים את איחוד אירופה - הפרלמנט האירופי בשטראסבורג

איך ומתי נודע במערב שמתחוללת שואה?

רפי סיאנו



במהלך מלחמת העולם השנייה הצטלבו בשווייץ דרכיהם של דיפלומטים, בלדרים וסוכני חרש. בג'נבה שבשווייץ, שם התמקם ארגון חבר הלאומים (ארגון בין-לאומי שקדם לאו"ם) המשיכו לפעול נציגיהם של הארגונים היהודיים החשובים. התנועה הציונית הייתה מיוצגת בפורומים השונים של חבר הלאומים על-ידי ריכרד ליכטהיים (Lichtheim) והקונגרס היהודי העולמי על-ידי גרהרד ריגנר (Riegner). יחד עמם ישב בעיר נתן שוולב (דרור), נציג תנועת הנוער "החלוץ". לצד ניסיונות נאשים של הצלת יהודים עסקו השלושה בריכוז הידיעות שהגיעו מבלדרים יהודיים כנוצריים, ידיעות שלוקטו ממכתבים ששוגרו מגרמניה

ומשטחי שליטת הנאצים ונכתבו בשפה משובשת, שכן היו צריכים לעבור את הצנזורה הגרמנית.

השאלה הקשה ביותר הייתה מה ידעו בשווייץ ובמדינות בעלות-הברית על השמדת היהודים. ידיעות ושמעות, שבדיעבד התבררו כאמתיות, רווחו כל הזמן במערכות העיתונים. על פי רוב התערבבו ידיעות אלו ואף נבלעו בידיעות אין ספור על התפתחות המלחמה באופן כללי, בשמועות ובסיפורי זוועה שקשה היה לאמתם. הכול התערבב גם בתעמולה עוינת וב"דיס-אינפורמציה". כמו כן הוזכרו סיפורי זוועה ממלחמת העולם הראשונה שהתבררו כבדויות.



ריכרד ליכטהיים



גרהרד ריגנר

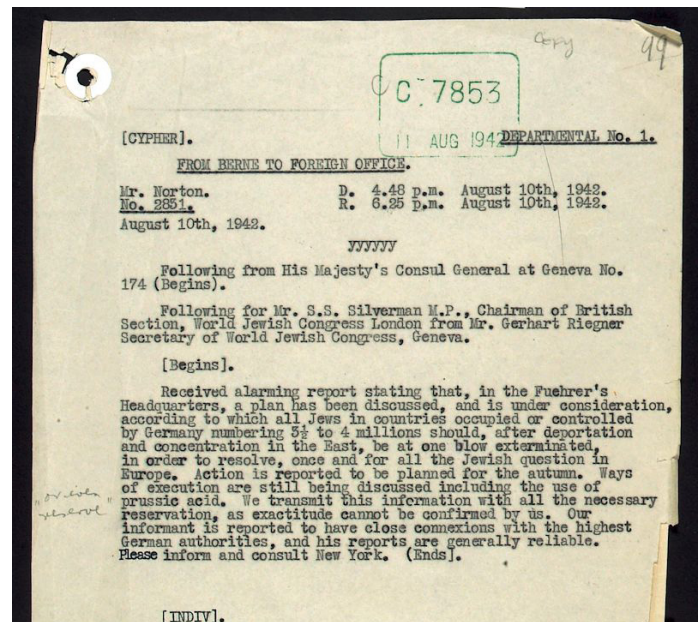
ביוני 1941 פלשה גרמניה לברית המועצות ואז החלו הרציחות ההמוניות של יהודים בשטח הכבוש. רק ידיעות חלקיות הגיעו לשווייץ. במרס 1942 התבטא ריכרד ליכטהיים נציג התנועה הציונית בג'נבה לראשונה, בלי יידע קונקרטי, וקבע באורח פומבי ש"תכנית הנאצים היא להשמיד את כל יהודי גרמניה הגדולה". כדי לעצור את הטרנספורטים של יהודים להשמדה הציע לפרסם

איומים מצד בעלות הברית ולהביא להתערבותו של האפיפיור. נשיא הקהילות היהודיות בשווייץ וגרהרד ריגנר נפגשו עם הנציג של האפיפיור בברן ומסרו לו מנשר, פרי עטם של ריגנר וליכטהיים, שבו פירטו את דבר הרצח ההמוני. לטענתם, נרצחו עד אז כ-400,000 יהודים. נציג האפיפיור ברנרדיני (Bernardini) אמנם הביע הבנה, אך זו לא הניבה תוצאות. האפיפיור פיוס ה-XII לא התייחס מעולם בפומבי לרדיפות

היהודים בתקופה הנאצית.

ביוני 1942 שידר ה-BBC דו"ח שהצליחה תנועת ה"בונד" (תנועת פועלים יהודית לא-ציונית שפעלה במזרח-אירופה) להעביר לאנגליה. בדו"ח נאמר ש-700,000 יהודים פולניים כבר נרצחו. בעיר לבוב (למברג) בלבד נהרגו כ-50,000 יהודים. כמו כן הגיעה ידיעה חדשה, לפיה היהודים הומתו בגז, במשאיות שיוצרו במיוחד למטרה זאת. כמו כן נודע שכ-18,000 יהודים חסרי אזרחות נאספו בפריז (Drancy) בעזרת המשטרה הצרפתית ונשלחו ברכבות מזרחה, ליעד בלתי ידוע. בסיכומי דבר, הסבל של היהודים היה ידוע לא רק לחוגים יהודים, כפי שהוכיח המחקר לאחר המלחמה. ממשלת שווייץ ידעה זאת לפרטי פרטים, אך שמרה את המידע המזעזע בסוד. עד פרוץ המלחמה קדמה ל"פיתרון הסופי" תקופה בה הנאצים דחקו ביהודים לצאת מתחום שליטתם. שינוי המדיניות הנאצית מ"הגליה" להשמדה מכוונת היה מלווה בהטעיית הקורבנות והסתרה מדעת הקהל העולמית. בעולם רווחה הדעה עד לקיץ 1942, שהיהודים הם קורבנות "רגילים" של מעשי מלחמה, מעין תוצר לוואי של הקרבות. רק מעטים הפנימו שמדובר ברצח היהודים כמעשה שיטתי של הגרמנים.

על הרקע המתואר יש להבין את המהלכים שהתרחשו בחודש אוגוסט 1942 ועל כך דיווח מאוחר יותר מקבל הידיעה, העיתונאי היהודי בנימין סגלוביץ: " (בסוף יולי 1942)... קיבלתי קריאה טלפונית, שאבוא מיד לציריך בלוויית כמה אנשים, המעורבים בנושא היהודים בעלי קשרים עם בעלות הברית... מדובר במניעת תכנית להגלות את כל היהודים לפולין ושם להרוג אותם במכה אחת. תחילה ייאספו כל יהודי אירופה... המידע נמסר מאדם ששמר על רגשי סימפטיה כלפי היהודים, ושבאמצעות מסירת פרטי התוכנית רצה למנוע את ביצועה..."



מברק ריגנר שהוצנע - 1942

ריגנר וסגלוביץ' חששו שמקבלי הידיעה באנגליה ובארה"ב יפקפקו באמיתותה והחליטו לכתוב בלשון מאוד זהירה ולציין "לא יכולנו לאמת את הידיעה, אך המקור הוא בדרך כלל אמין". היה ידוע שמוסר הידיעה היה אכן בעל קשרים בצמרת הגרמנית, ושבשתי הזדמנויות קודמות העביר מידע מהימן ומדויק לבעלות הברית. למרות שסגלוביץ' שמע כבר את הביטוי "משרפות ענק" (Riesen-Krematorien) הוא לא רצה להיתפס כבעל דמיונות או כהוזה וגם היה בכך כדי לשמור על סודיותו של מוסר הידיעה. ב-8 באוגוסט שלח ריגנר, שהיה בעל קשרים, את המברק דרך הקונסוליה האמריקאית בז'נבה למשרד החוץ האמריקני בציריך הבקשה למסור את תוכנו לרבי סטיבן וייז (Steven Wise), נשיא הארגונים היהודים בארצות הברית: "במטוה של היטלר נידונה תכנית להשמיד בבת אחת בסתיו כ-3,5 – 4 מיליון יהודים שירוכזו מכל אירופה ויגורשו מזרחה ושההרג יתבצע באמצעים שונים, כולל חומצה פרוסית (סוג של גז, ר.ס.)" ריגנר שיער שווייז, שקשריו עם נשיא ארה"ב רוזוולט היו הדוקים, יידע להניע את אמריקה לעשות מעשי הצלה.

ההנחה שיהדות ארה"ב ובראשה וייז ישכילו להפעיל כוח פוליטי להצלת יהודי אירופה, הייתה משותפת לכל המעורבים בשווייץ. לפי הידוע היום, במברק נמסרה לראשונה לעולם החופשי התוכנית הנאצית לרצוח את כל יהודי אירופה.

בפועל טרפד משרד החוץ האמריקני את העברת המברק לווייז. בד בבד שלח ריגנר בצעד מחוכם את מברקו לסידיני סילברמן, חבר הפרלמנט הבריטי, ובו הוסיף את הבקשה ליצור קשר עם וייז. רק אחרי הצלבת המידע עם סילברמן נודע לווייז דבר המברק. דרך הצינורות האמריקאים הוא קיבל אותו ב-28



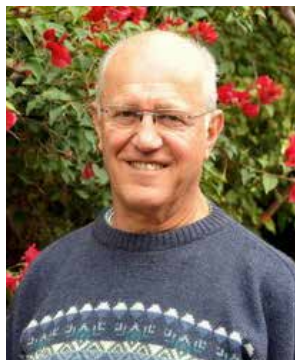
ארמון האומות בג'נבה בשנות ה-40

באוגוסט, באיחור של שלושה שבועות. השגריר האמריקאי בברן, לילנד הריסון (Leland Harrison) התנה את העברת המברק בדרישה מסגלוביץ' למסור לו את שם המודיע הגרמני. "בייסורי מצפון נכנעתי, כי אחרת הדרך להזהיר את העולם הייתה חסומה. כדי למזער את הסיכון למוסר הידיעה, הגרמני הנועז, מסרתי את שמו במעטפה סגורה לידי השגריר האמריקאי", סיפר סגלוביץ' מאוחר יותר.

במשרד החוץ האמריקאי ראו במברק של ריגנר ביטוי לשמועות הנובעות מפרד היהודים, ואסרו על וייז את פרסומו. רק כעבור שלושה חודשים השתכנע גם מזכיר המדינה קורדל האל (Cordell Hull) שלא מדובר בשמועות בלבד, זאת לאחר שבאמצעות צינורות שונים קיבל מידע נוסף. בעקבות הפרסומים הפגינו המונים ברחובות ניו יורק ותל אביב. בעלות הברית כינסו ב-19 באפריל 1943 ועידה באי ברמודה, ללא השתתפותם של ארגונים יהודיים וללא תוצאות מעשיות. בדיעבד, הסתבר, שלמרות ריבוי הידיעות ואישורן ממקורות שונים, הן אנגליה והן ארה"ב לא נקטו בצעדים קונקרטיים. לדעת עמנואל רינגלבלום, ההיסטוריון היהודי-פולני הנודע, פרסום הידיעות בדבר גורל היהודים סימל כבר הצלחה מסוימת בקרב נגד הנאצים. במציאות, המעצמות ניסו לחמוק מלחצי הארגונים היהודיים והתווכחו איתם על נוסח ההודעות העוסקות בנדון. ריגנר עצמו ראה במסירת המידע מעין שליחות היסטורית ושמר בקנאות על המוניטין שהוא ייחס לשליחות זו למרות שהוא בעצם קבל את המסר מסגלוביץ' תחילה. מי היה מוסר הידיעה המקורית? שמו נשמר שנים רבות בסוד. האיש היה אדוארד שולטה (Eduard Schulte), תעשיין גרמני אנטי-נאצי, מנהל בכיר במפעלים ומכרות בברסלאו (היום ורוצלב, פולין) ובעל קשרים שהגיעו עד למטה של היטלר עצמו. עקב תפקידו הוא ביקר הרבה בשווייץ ומסר ידיעות לבעלות הברית ולמכרים יהודים. בשנת 1943 עלו הנאצים על עקבותיו והודות לאזהרה מידיד הצליח לברוח בזמן לשווייץ. הוא שתק עד סוף חייו בשנת 1966. בשנת 1988 צורף שולטה לרשימת חסידי אומות העולם ע"י יד ושם.

אני וחיפה - שנות החמישים

יעקב שורר



אבא ואני, ילד כבן עשר, רוכנים יחד על ספר גדול, אחד מאלה הגודשים את הכונניות שלו. הספרייה העמוסה הזו היא רק שריד לספרייה העשירה שהייתה ברשותו בברלין. חלק מהספרים, כך סיפר לי, הושמד עוד לפני שעזב. אולי לקחו אותם הנאצים ואולי שרף אותם בעצמו כדי שלא ייפלו בידיהם ויחשפו את נטיותיו הסוציאליסטיות. חלק נוסף מהספרים נאלץ אבא להשאיר מאחור בשעת העלייה החפוזה ארצה, מיד אחרי "ליל הבדולח".

הספרים ש"עלו" מברלין לחיפה

בין הספרים שהצליח בכל זאת לקחת עמו, יש שני סוגים שאני אוהב במיוחד – הראשון כולל ספרי גיאוגרפיה, אטלסים, מפות וחוברות על ארצות העולם. השני כולל ספרים גדולים מלאים בתמונות העוסקים בתולדות האמנות. כמו אבא, גם אני אוהב לשקוע בין דפי הספרים האלו, להתבונן במפות ובתצלומים מכל קצוות תבל, או בציורים ובפסלים קלאסיים מתקופות שונות: יוון העתיקה, האימפריה הרומית, הרנסנס. אבל הכי כיף לשקוע בהם יחד אתו. אלו רגעים קסומים: אבא מזמין אותי לשבת במחיצתו, פותח ספרים, מראה, מסביר ומרחיב בסבלנות אין קץ. בהיותו בברלין כיהן כמורה בבית הספר "ריקה שטראסה" של קהילת היהודים, וכאן הוא מצליח ברוב כישרון ואהבה להקנות לי מהידע שלו. כשאנחנו מסתכלים בספרי הגיאוגרפיה, הוא נע באצבעותיו על גבי המפה ומסביר לי על הארצות השונות. כשאנחנו יושבים מול ספרי האמנות, הוא מספר לי על חיי הציירים, מתאר את הסגנונות של כל אחד מהם ומסביר לי על הייחודיות שלהם. לעתים הוא מוסיף ומספר על ביקוריו במוזיאונים של ברלין, שם פגש מקרוב כמה מהיצירות המקוריות – פסלה של נפרטיטי מלכת מצריים, פסלי שיש יפים של אמני יוון ורומי, המקדשים העתיקים של אשור ובבל ויוון העתיקה. אבא יודע המון, וגם אוהב לספר. אני אוהב להקשיב לו, סופג את הידע יחד עם אהבתו אליי. עשרות שנים מאוחר יותר, כשאבקר לראשונה בברלין, אמהר בשקיקה אל אותם המוזיאונים, לחזות במו עיניי ביצירות הללו, שכמו יצאו מבין דפי הספרים של אבי והופיעו לנגד עיניי מבעד לשברי זיכרונותיי.

הספרים שברחוב החלוץ

באותן שנים, ראשית שנות החמישים, התגוררנו בנווה-שאנן שהייתה כאילו מחוץ לעיר חיפה. מעת לעת היינו נוסעים אבי ואני יחד להדר הכרמל. בין אם נסענו לסידורים במשרד זה או אחר, לקניית נעליים או לרופא השיניים, אבי מעולם לא החמיץ את ההזדמנות לבקר בחנויות הספרים. אהבתי ללכת עם אבא בחוצות העיר, עיניי פקוחות לכל עבר, מלקטות חוויות חדשות, ויותר מכל אהבתי להיכנס אתו לחנויות הספרים. בדרך-כלל העדיף אבא את חנויות הספרים המשומשים, בהן יכול היה למצוא ספרים בגרמנית ובאנגלית, להרגיש כאילו הוא עדיין חלק מן העולם הגדול, מאירופה שהותיר מאחור. במיוחד זכורה לי החנות 'רנסנס' שברחוב החלוץ. על המדרכה שבפתח החנות מונחים מאות ספרים, כתובים בשפות שונות, מסודרים שורות-שורות בערימות קטנות או בארגזים פתוחים. זה לצד זה מונחים שם ספרי היסטוריה

וגיאוגרפיה, אלבומים של אמנים, ספרי שירה וביוגרפיות, וגם ספרות יפה כמובן. כמו תמיד, כשאנחנו נכנסים, עסוק שלמה גרפונקל, בעל החנות, בסידור הספרים. בכל זאת, הוא מתפנה אלינו לרגע, מברך אותנו במאור פנים ומוסיף כמה דברי הלצה. ייתכן שהוא מבקש לפתוח בשיחה עם אבי, אבל אבא לא הגיע לחנות על מנת לפטפט. הוא רוכן מיד אל הערימות, בוחן את הספרים בזה אחר זה. מדי פעם הוא נוטל לידי ספר שעורר את סקרנותו, פותח אותו ומדפדף. על פניו עולה אז ארשת של התלבטות, ואחריה נשלח הספר אל הערימה ממנה נשלף, או מצורף אל הערימה הקטנה שיוצר אבי בצד. אחרי שהוא מסיים את הסקירה הראשונה הוא ניגש אל הערימה הזו, שב ומעיין, הפעם ביתר תשומת-לב, בכל ספר וספר, ומגיע להחלטה הסופית – על אלו מהספרים יוותר בדאבון לב ואת איזה מהם ירכוש בכספו המועט, לשמחתו של האדון גרפונקל. עם הגיענו הביתה אבא מתיישב בנחת על הכורסא ומניח לצדו את ערימת הספרים החדשים. כעת הוא פותח כל ספר בניחותא, מעלעל בו, מעמיק בקטע זה או אחר, וממין שוב. משאיר בקרבתו את הספרים הנבחרים, אלו שיקרא בימים הקרובים ממש, ומסדר את האחרים על מדפי הספרייה, הנעשים צפופים יותר ויותר...

חנות הספרים של ורהפטיג

כעבור שנים אחדות, כשאני כבר נער מתבגר, הייתי נוסע העירה באופן עצמאי, וכך זה נחקק בזיכרוני: פניי מועדות אל הדר הכרמל. רחוב הרצל, הרחוב הראשי, הוא רחוב סואן ומלא חנויות. שורות של מבנים



בית השעון, רחוב הרצל, חיפה 1950

צפופים בני שלוש קומות ניצבים זה מול זה משני צדי הרחוב, בקומתם התחתונה רצף של חנויות ואילו בקומות העליונות דירות מגורים, שמרפסותיהן צופות אל הרחוב. בכל כניסה לבניין קבועים שלטים קטנים, עליהם כתובים שמות הדיירים ובתי העסק. מעל חלונות הראווה, ולעתים גם בקומות העליונות, מוצגים שלטי פרסומת. ברווח הקבוע

בין כל שני בניינים סמוכים ניצב מבנה קטן, חד קומתי, המשמש כקיוסק או כחנות קטנה. אני נהנה לשוטט בין החנויות, שכמה מהן אהובות עליי במיוחד: חנות הספרים המשומשים וחנויות הבולים הקטנות. בחנות הספרים הצפופה מקבל אותי מר ורהפטיג, יקה מבוגר שזקנקן לבן מעטר את פניו, ועל ראשו כיפה ולעתים גם מגבעת. חנותו מתפצלת בין שתי קומות: במפלס העליון חלל קטן שבו הוא מוכר בעיקר עיתונים מכל רחבי תבל, ואילו האוצרות האמתיים נמצאים במפלס התחתון, במרתף. אני יורד בגרם המדרגות שמוביל אליו ומתיישב על שרפרף, מוקף בשפע מסחרר של ספרים ושל מגזינים, חלקם מסודרים על מדפים וחלקם פזורים בערימות. בבת-אחת אני נשאב לעולם אחר. התמונות הצבעוניות המודפסות במגזינים לוקחות אותי הרחק

אל העולם הגדול, המסקרן,
בו אני פוגש ילדים מוזרים
למראה בארצות נידחות,
חיות בר מופלאות בסוואנה
של אפריקה, ארמונות
מפוארים במזרח הרחוק,
כנסיות מרהיבות עין
ומבצרים אדירים באירופה,
וגם מסגדים גבוהים
ומקדשים מוזרים באסיה.
אני מרגיש כי העולם כולו
מונח בכף ידי...



רחוב הרצל בחיפה 1950

לא רק ספרים, גם בולים

גם עולם הבולאות מרתק אותי, ולעתים אני נוסע במיוחד לחנויות הבולים של מרקוביץ' או של אריה בתר ומבלה בהן את כל שעות אחר הצהריים. ביני לבין סוחר הבולים מתפתח טקס קבוע: מיד כשאני נכנס לחנות מניח המוכר בידי אלבום מלא וגדוש. אני מתבונן בסקרנות בבולים הנהדרים, הצבעוניים, ובוחר מביניהם אחד-אחד. בכל פעם שאני מצביע על בול נבחר, אווז הסוחר במלקטת, שולף אותו בזהירות מן האלבום ומניח אותו בתוך מעטפה קטנה. הוא לא שוכח לרשום מיד את מחירו של הבול על דף קטן, שהולך ומתמלא בחלוף השעות. לעת ערב, כשמתקרבת שעת סגירת החנויות, מאיץ בי המוכר לסיים וסוכם את המספרים שרשם בדף הקטן. או-אז אני נאלץ לשלוח את ארנקי הקטן, שבו מונחות המעות הספורות שלי, ולהיפרד מכל

מטבעותי. מכולם, חוץ
מאחד שאני מקפיד
לשמור, כדי שאוכל
לשלם עבור הנסיעה
חזרה הביתה...





העמוד של עדנה מרקוביץ

סיגל אשל

ילידת קיבוץ שער הגולן (1960) כיום גרה בתל אביב. משוררת, עורכת, מנחה, מספרת וזמרת. אם לבת. זהו ספרה השני. ספרה הראשון היה "דם בודד" (שופרא 2001). סיגל אשל ניחנה בכל הסגולות הנחוצות למשוררת מצויינת: דמיון פרוץ, יכולת לשונית וירטואוזית, כושר ניסוח מעורר השתאות (מדברי מרדכי גלדמן). סיגל אשל הנה נכדתו של המשורר אברהם שלונסקי.



סיגל אשל

טבעי אחוז אבני שפה

לסבא שלונסקי

טבעי אחוז אבני שפה
עד הדיק על יובליו כנגד
שצף מרדני,
אוחז אותי בשפת אמי,
מתיר את לשוני לזרות
בוקה ומבלקה
בהסח דעת מתיחה,
אינו שוזר מתר אסור
רק מתניסר ומתניסר
עד סר חנו
עד סרח
שאינו,
שמבושש לבוא,
במתגושש עם מלאכים נרפים ומזיעים
על שפת פאלו
שכזה
טבעי לו, לא חפץ להתאמץ מנח, משג להרף, מתעלם אלים
נוטה להשתין מרב סמיכות.
טבעי אחוז
אחד מאלף, מרבבה,
רצוע מלמול למלום ומלל
מלים בו רדפות על דיוקו.

ספרים רבתי ספרים



להבין את ייסורי הדור השני לשואה

על הספר "היה הייתה" מאת יעל נאמן רצנזיה מאת רעיה טילינגר



את כתיבתה של יעל נאמן פגשתי לראשונה בספרה: "היינו העתיד" שיצא ב- 2011 וסיפר על ילדותה והתבגרותה בקיבוץ יחיעם. יש לא מעט יצירות שנוצרו על ידי "הדור השני" של ילדי הקיבוצים. בולטים ביניהם: "הביתה" של אסף ענברי שיצא ב-2009 וסיפר על קיבוץ אפיקים והסרט "ילדי השמש" של רן טל ב-2007. משלושת אלה "היינו העתיד" הכי דיבר אל לבי בגלל שמו המתוחכם ובעיקר בשל סגנונו המיוחד. יעל נאמן התבוננה התבוננות זהירה ומדוקדקת בילדותה והתבגרותה ביחיעם. מגובה בפרטי פרטים מן הארכיון הקיבוצי היא אורגת סיפור. בניגוד ל"הביתה" ו"ילדי השמש", בהם הביקורת

על צורת החיים הקיבוצית לא מרומזת ולא מרוככת ב"היינו העתיד" משאירה המחברת את הסקת המסקנות בידי הקורא.

את כתיבתה של יעל נאמן פגשתי לראשונה בספרה: "היינו העתיד", שיצא ב- 2011 וסיפר על ילדותה והתבגרותה בקיבוץ יחיעם. יש לא מעט יצירות שנוצרו על ידי "הדור השני" של ילדי הקיבוצים. בולטים ביניהם: "הביתה" של אסף ענברי שיצא ב- 2009 וסיפר על קיבוץ אפיקים והסרט "ילדי השמש" של רן טל ב-2007. משלושת אלה "היינו העתיד" הכי דיבר אל לבי בגלל



הסופרת יעל נאמן

שמו המתוחכם ובעיקר בשל סגנונו המיוחד. יעל נאמן התבוננה התבוננות זהירה ומדוקדקת בילדותה והתבגרותה ביחיעם. מגובה בפרטי פרטים מן הארכיון הקיבוצי היא ארגה סיפור. בניגוד ל"הביתה" ו"ילדי השמש", בהם הביקורת על צורת החיים הקיבוצית לא מרומזת ולא מרוככת ב"היינו העתיד" משאירה המחברת את הסקת המסקנות בידי הקורא.

יעל נאמן מגדירה את הסוגה של ספריה: כ"ספרות עובדות" או ממואר. ספרות של תיעוד. לא רומן, אלא סוג של דוקומנטציה בליווי פרשנות ותרגום אישיים של המחברת. בפזית, גיבורת "היה הייתה", נתקלה הסופרת בכל מיני צמתים בחייה. מקצוען הדומה של הסופרת והגיבורה של הספר הפגיש ביניהן אם גם לא פיסית. פזית הייתה עורכת ומתרגמת. ובין השאר עבדה בעיתון "חדשות" ובהוצאת "מפה". יעל נאמן

פגשה אותה בחטף ובאופן לא מכוון, רק פעם אחת. זיכרון הפגישה עורר בסופרת צורך, שלי די קשה להבין אותו, להכיר את פזית טוב יותר.

"ראיתי את פזית בחטף, כמו רמז... פזית צלצלה בפעמון וכשהדלת נפתחה היא נשענה על המשקוף, עישנה ודיברה מן המפתן כמה דקות... כשרותי קראה לה "פזית" אפשר היה מיד לראות ולשמוע שהשם המופז הזה מודבק עליה..." (עמ' 9-10 בקיצורים.) אחרי מותה של פזית מסרטן בגיל 56, החליטה יעל נאמן לחקור את חייה ולכתוב עליהם. זאת, למרות רצונה המפורש של פזית למחוק את נוכחותה מן העולם עוד בחייה ובעיקר, לדאוג לכך שהיותה, יעלם מן העולם לאחר מותה. "פזית מחקה כל מה שהיה לה, כל מה שהיא עשתה. היא מחקה תוך כדי ומחקה בדיעבד. וכשידעה שתמות הקדישה את עצמה למחיקה." (עמ' 11.) חשוב כאן לשאול שתי שאלות:

- איך מכירים ומנכחים אישה שהסופרת פגשה בה רק פעם אחת בחייה וכבר נפטרה ורצונה היה להימחק מן העולם?

- למה צריך לעשות זאת למרות רצונה המפורש של פזית?

את הקושי שמעלה השאלה הראשונה פתרה הסופרת על ידי כך שחיפשה וראיינה את כל מי שהכיר את פזית והיה קרוב אליה. מסיפוריהם בנתה את סיפור חייה. המרואיינים מופיעים בספר בשם המלא. יעל נאמן מתמללת את הראיונות שהקליטה או מוסרת את אלה שהגיעו בכתב: "שרה כתבה לי, ניצה סיפרה לי, יעקב סיפר לי..." על השימוש בשמות האמתיים של האנשים והמקומות אומרת המחברת: "חשבתי על כך שאני לא מסוגלת להשתמש בשמות בדויים... כאילו השמות האמתיים קוראים כל הזמן לאמת ומזהירים מפניה, הם עשויים משחור ולבן של המציאות, הם חלק ממנה." (עמ' 27-28 בקיצורים.)

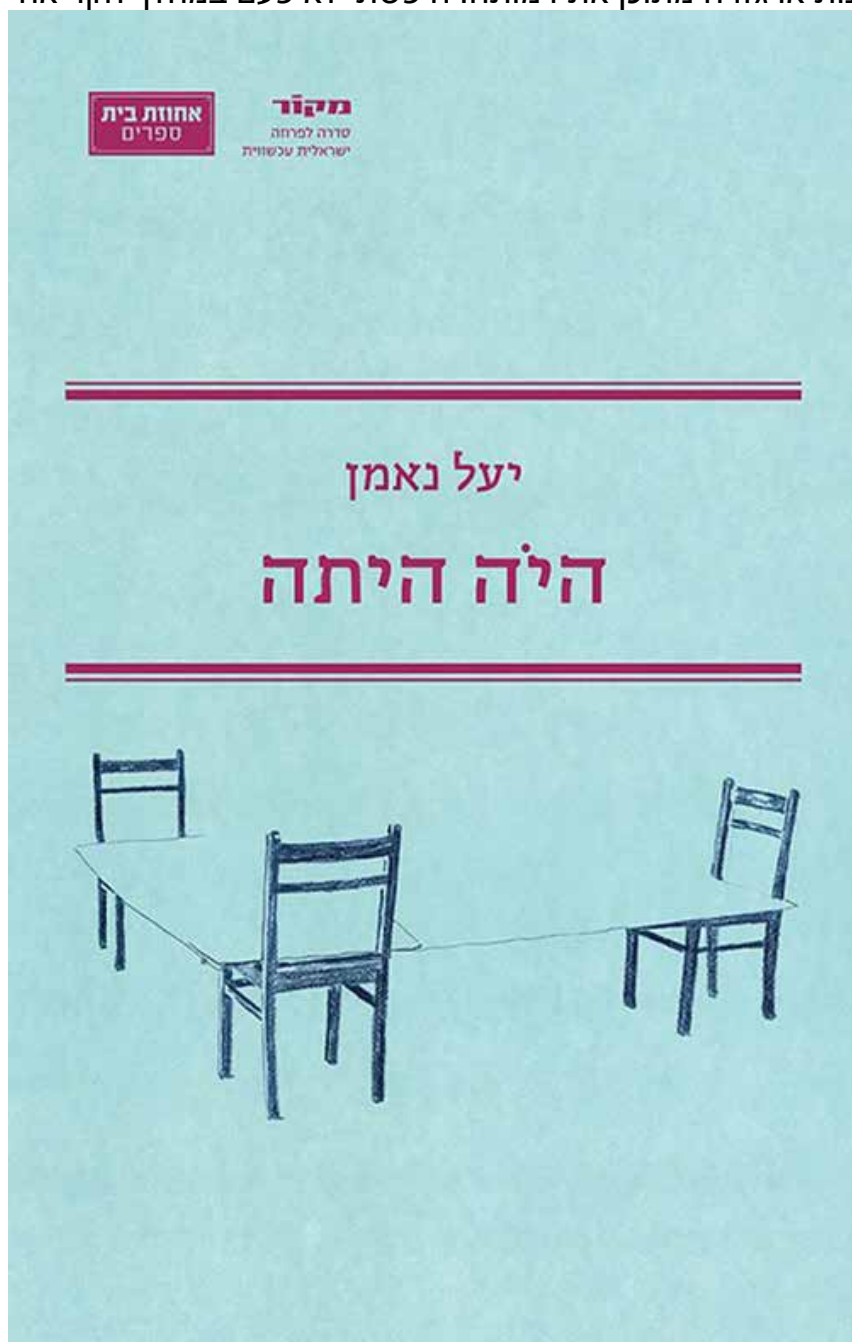
וכך, מן הכתבים והסיפורים עולה דמותה של פזית, שחור ולבן. שמה המקורי היה סילביה פיין. בת יחידה לניצולי שואה מפולין שנישאו במחנה עקורים בגרמניה, שם נולדה סילביה – פזית, בתם היחידה. היא גדלה בחולון בשכונת "מפדה" שהוקמה בראשית שנות המדינה עבור העולים החדשים. כל דיירי השכונה היו בעלי רקע דומה: יוצאי פולין, בוגרי שואה, לחלק גדול מהם הייתה משפחתם הנוכחית משפחה שנייה. בעברם כבר היו להם בעלים, נשים וילדים שלא שרדו. כך מספר יעקב אחד מחבריה של פזית: "אבא שלי איבד את בת זוגו וילד לפני זה, במלחמה, אבל זה לא היה קיים אצלנו בהיסטוריה המשפחתית, אני לא ידעתי את זה עד שהייתי בן חמישים בערך... כל השכונה הייתה ככה." (עמ' 21) פזית גדלה בבית קשה שנשא בתוכו את כל אימת השואה ולא יכול היה לקבל ולהכיל ילדה קצת אחרת, גדולת ממדים, רגישה, מחוננת ומורכבת. "פזית אמרה לי שכשאבא שלה היה יוצא לעבודה, אימא שלה הייתה עומדת בחלון ומחכה, ממתינה לבואו, שמא לא יגיע...." (עמ' 32).

פזית עשתה כביכול מסלול כל ישראלי טיפוסי: סיימה בי"ס תיכון, שירתה בצבא, למדה ספרות באוניברסיטה. המשכה של הדרך חרג מן התבנית המוכרת. היא חייתה לבדה, לא נישאה ולא הקימה משפחה כמצופה מאשה צעירה כול ישראלית. היא לא הייתה בודדה. הקיפו אותה חברים מימי השכונה בחולון, וחברים נוספים שמצאה לאורך הדרך באוניברסיטה ובעבודה. כולם הוקסמו מייחודיותה: חכמתה, חריפותה, רוחב

ההשכלה וחוש ההומור שלה. חברותה הייתה מוערכת, חשובה ומלהיבה אבל גם תובענית ומלחיצה, זו לא הייתה חברות ללא תנאים. לפזית חסרו כישורי חיים בסיסיים. חברים דאגו לה פעמים רבות לאוכל, לניקיון הדירה, לריהוט. היו כעסים לעיתים, אך אישיותה המיוחדת סחפה בסופו של דבר את כולם חברים ותיקים וגם חדשים. פזית דאגה למדר זה מזה את החברים. פגישות עמה היו תמיד אחד על אחד. חלק מן החברים ליוו אותה באשפוזיה בבתי החולים לאחר ניסיונות אובדניים והתפרצויות של מחלת נפש. הקטעים הללו בספר הם שיר הלל לחברות ולגדולת נפשם של חלק מן החברים. מעטים מאוד מחבריה הורשו על ידה ללוות אותה כשחלתה בסרטן ובאשפוז האחרון. אחת מהן הגיעה מארצות הברית ולוותה אותה אל מותה. ידיד הנפש האחרון שרכשה היה הרופא שטיפל בה שנים ובידיו הפקידה את אלבום התמונות שלה. התמונות היחידות שלא השחיתה בשנותיה האחרונות או גזרה מתוכן את דמותה. חיפשתי לא פעם במהלך הקריאה

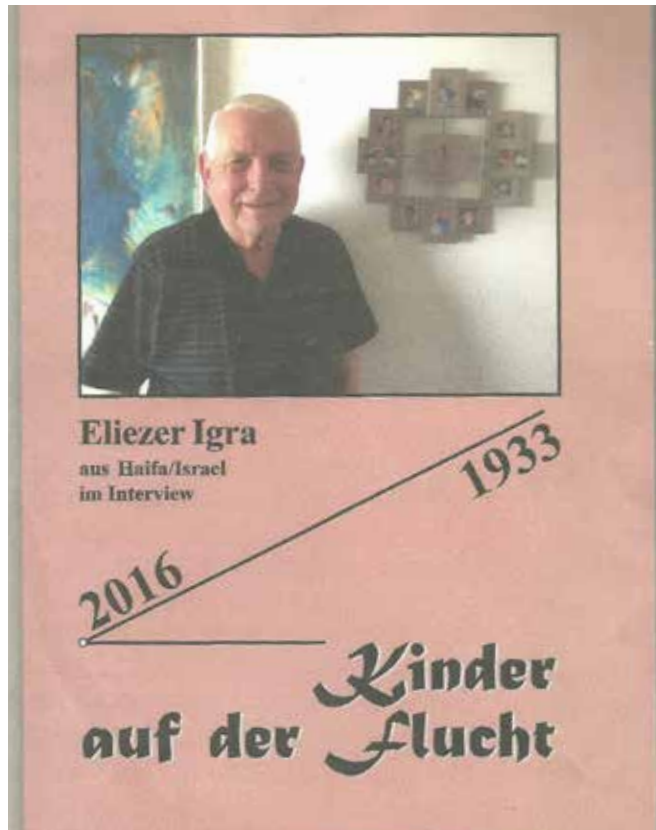
ובסיומה תשובה לשאלה השנייה: מדוע היה הספר חייב להיכתב (והסופרת מודה בכך שפזית הפכה לאובססיה שלה). עד כמה אתי מעשה ההנחה וההנצחה של דמות שביקשה מפורשות למחוק כל זכר לקיומה? אין לי תשובה אמיתית. נדמה לי שגם לסופרת אין.

אולי המעשה אתי כי עבודת הנמלים המורכבת וההתחקות אחרי דמותה של פזית דרך זיכרונותיה של החבורה המגוונת שהקיפה אותה מספרת לקוראים משהו על חברות, על נדיבות ובעיקר על הדור שני לשואה שגדל בארץ. הספר מתאר ילדות והתבגרות של דור שלם שנולד בארץ, גדל באור השמש הישראלית העזה ובכל זאת, באלפי דרכים השואה נוכחה בחייהם יום יום ושעה שעה ועיצבה את דמותם (וחלק מדמותה של המדינה). מי שלא גדל שם לא יבין. אולי אחרי קריאת הספר הזה יבין קצת יותר.



ילדים שנחלצו משואה – ביוגרפיות של דיירים

מיכה לימור



הביוגרפיה של אליעזר איגרא - אחת מ-15 ביוגרפיות

השלמתו (החלקית) של פרויקט מחקר מרתק ומופלא על נסיבות היחלצותם של ילדים וילדות יהודיים מגרמניה ערב השואה וגדילתם בארץ-ישראל הושק בראשית חודש ספטמבר באודיטוריום של בית הדיור המוגן "פסגת-חן". מדובר בצמד חוקרים גרמניים שהקדישו עצמם לחקר תולדות חייהם וחיי משפחתם של חמישה עשר יוצאי גרמניה, מדיירות ומדיירי "פסגת-חן", שנמנו עם ילדי ה"קינדרטרספורט" הנודע או שעלו בעוד מועד עם הוריהם לארץ-ישראל.

שני החוקרים, גרמנים נוצרים שהקדישו את חייהם המקצועיים לחקירת ותיעוד ישראלים יוצאי גרמניה, הינם ההיסטוריונים מריון שניידר ואודו וולפלד מהעיר וויימאר במזרחה של גרמניה. לצורך המחקר גייסה מריון שניידר כספים ותמיכה

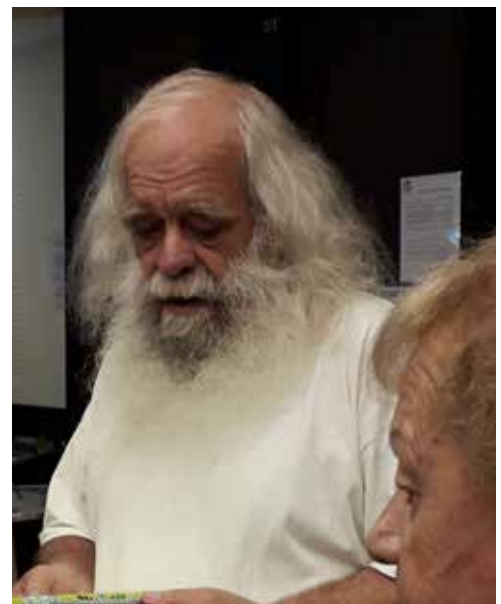
במסגרת סדנת המחקר ההיסטורי 'אפולדה' (Prager-Haus Apolda e. V.) בוויימאר. השניים הסתייעו למען ביצוע הראיונות בישראל בדייר "פסגת חן" מר זאב רפאל ובגרמניה באישים ובמוסדות שונים לרבות

לשכת ראש ממשלת המדינה הפדראלית טורינגן.

סדרת ספרי המחקר שהושלמה עד כה, מונה 15 כותרים, כל אחד מהם מתעד את תולדות משפחתה של דמות אחת. הסדנה הגרמנית הפיקה את המחקרים על



מריון שניידר



אודו וולפלד

הילדות והילדים היהודיים במסגרת מחקר רחב יותר העוסק בהיחלצותם ומנוסתם של ילדים ממלחמות ומרדיפות הנובעות מגורמים גזעניים, אתניים או דתיים. מתודולוגיית המחקר נפרשת על-פני ראיונות עם הניצולים וסביבתם, איסוף ועיון במסמכים ותיאורי רקע. בהשקת והצגת הספרים ב"פסגת-חן" בראשית ספטמבר נכחו שני ההיסטוריונים שבאו במיוחד להשקה ארצה, גיבורי הביורגרפיות ודיירי הבית כולם. הספרים הודפסו בגרמניה בשפה הגרמנית.

התזמורת הפילהרמונית הישראלית הצעירה של המרכז למוסיקה ירושלים

מנצח וסולן: הלל צרי



מרכז למוסיקה ירושלים
JERUSALEM MUSIC CENTRE
נשיא: תארי פוחייה

יוזף היידן
קונצרטו לצילו
בדו מז'ור

סזאר פרנק
סימפוניה ברה מינור

ז'ורז' ביזה
קטעים מתוך
סוויטות "כרמן"

אדוארד אלגר
מתוך סרנדה
למיתרים במי מינור
אופ. 20
בקונצרט בתל-אביב



29.12.19
יום ראשון | 20:00
אודיטוריום חיפה

30.12.19
יום שני | 19:00
אולם הנרי קראון
תיאטרון ירושלים

7.1.20
יום שלישי | 20:00
אולם לואי
היכל התרבות
ע"ש צירלס ברונופמן
תל אביב
קונצרט מיוחד -
הפילהרמונית הצעירה
למען ילדים חולי לב
בשיתוף עמותת
הצל ליבו של ילד

קרטיסים: 110/145 ש"ח | בטל. 02-50 90 300 | או באתר: www.jmc.org.il



פרגמנטים (סיפורונים קצרים) סיפורי ספלים/ בהלת-רגע בכניסה לגרמניה המזרחית 1966

רונית גבריאלי

אני לוגמת את התה באיטיות מכוס גדולה, צהובה ועליה מצויר איכר קוצר חיטה, רמז לסמל המופיע על הדגל של גרמניה המזרחית שהוא פטיש וחוגה, מוקף באלומות חיטה. גרמניה הגדולה חצויה ובחלק המזרחי באותם ימים שולט המשטר הקומוניסטי.



הכוס ניתנה לי במתנה מאמי לאחר אחד מביקוריה בברלין המזרחית אצל אחיה ומשפחתו. בעודי אוחזת בכוס, אני נזכרת באירוע שקרה לפני כארבעים שנה, בנסיעה המותירה עלי את חותמה. הימים הם תקופת סוף שנות השישים של המאה העשרים. אני, נערה צעירה, מתכוננת עם משפחתי לחופשת קיץ

בברלין המזרחית. בחופשה זו אני אמורה לפגוש בפעם הראשונה את בת דודתי, המבוגרת ממני בשנה בלבד. אני מחליטה להעניק לה מתנה, קלטת ובה שירי ארץ ישראל היפה, פיסת חיים ממדינה צעירה שנבנית. אני גאה מאד במדינתי. גדלה באווירת פתיחות, מביעה את דעותיי ללא מורא ובתחושת חופש מוחלטת. אני בוחרת את השירים המתארים חלקי ארץ יפים, מאמינה שבעזרת המלים שאותן אתרגם לה, אצליח להעביר את הנופים והרוח, בהם אני גדלה: מציאות של שדות מוריקים, מדינה תוססת ומלאה תאוות חיים.

משפחתי ואני יוצאים לדרך במכוניתנו, אותה אנו מעלים על אנייה ומגיעים לברלין המערבית כעבור שבוע ימים. הקלטת שהכנתי מונחת בגומחה ליד תא הנהג. אנו מתקרבים אל החומה המפרידה בין ברלין המערבית למזרחית. החלק המערבי מואר, מלא בחיוניות ובכל פינה רואים את הרצון להתחדשות. אנו מתקדמים עם מכוניתנו לעבר נקודת הגבול, לכוון ברלין המזרחית. שוטרים מזרח גרמנים, חמורי סבר, מקבלים את פנינו. אני נמתחת במקומי, המראות מוזרים לי, מעוררים בי זיכרונות לתמונות של ימים אפלים

מהעבר בגרמניה הגדולה. השוטרים פוקדים עלינו לצאת מהמכונית. אני יוצאת עם משפחתי ורואה איך הם בודקים בקפדנות את כל תכולת המכונית. הבדיקה אורכת כשעתיים מורטות עצבים כשלפתע אני מבחינה באחד השוטרים, אוחז בידו את הקלטת, כמוצא שלל רב. אני מתכווצת בפחד וצופה תגובה קשה מצדו, אולי ביטול כניסתנו לצד המזרחי. השוטר מבקש מאבי להניע את המכונית. דאגה עמוקה מציפה את לבי. "מה יהיה עכשיו? האם השוטר יאפשר לנו לעבור את הגבול? האם הרעיון שלי לקלטת והשירים בשפה העברית יגרמו לביטול הפגישה המשפחתית שהורי כה ציפו לה?" השוטר פוקד על אבי לשים את הקלטת בטייפ, מריץ את הסרט ופתע פוקד עליו להשמיע את המוסיקה. אני עומדת בצד, חסרת אונים, אוחזת את ידו של אבי בבהלה לקראת הרגע הבא. ברקע נשמעים צלילים של שיר ילדות גרמני עממי, היחיד שהוקלט מבין כעשרים שירים עבריים. השוטר מורה לנו להיכנס למכונית ומפקיד בידינו את אישור המעבר. אבן גדולה נגולה מעל לבי. הביקור המתוכנן מתקיים. אני עתידה לחוות ביקור משפחתי בלתי נשכח ושירי הקלטת הופכים לאורך השנים לזיכרון מענג משותף של בת דודתי ושלי. רונית גבריאלי היא בת להורים שנולדו בברלין ממשפחה שהייתה נטועה שם שנים רבות, חלק מהחברה. הוריה מילאו תפקידים משמעותיים עד ימי השלטון הנאצי. חלק מבני המשפחה נספו, חלקם עלו לארץ, חלקם התפזרו בעולם. דודה, אח אמה חזר לאחר השואה לגרמניה המזרחית כי היה קומוניסט. אולם אהב את ישראל ושמר על קשר הדוק עם המשפחה בישראל. על רקע זה כתבה רונית גבריאלי את סיפורי הספרים.



מעבר הגבול בין מערב למזרח ברלין - צ'ק - פוינט צירלי

בתי הורים

חנוכה ב"פסגת אחוזה" – דיירים ומשפחותיהם

איתי גילינסקי

בבית ההורים שלנו "פסגת אחוזה" שברחוב סיני 6, נחגוג, כבכל שנה, את אירועי החנוכה, בהדלקת נרות חגיגית בלוויית בני משפחותיהם של דיירי המחלקה.



בכול שנה האווירה שמחה, עליזה ומרגשת. אשתקד, אחד הדיירים, שלמה, ברך על הנרות והדליק את החנוכייה. ילדיו ונכדיו השתתפו בהדלקת הנרות והתכבדו בסופגניות ולביבות ועזרו לצוות האחים והמטפלים לחלק סופגניות לכל דיירי המחלקה ולבני משפחותיהם. ציון החג לווה בשירים וריקודים ובני המשפחות הצטרפו לצוות המחלקה, הפעילו את כל הדיירים ושמחו איתם בחג האורים.

על הסתיו שנושק לחורף

עמוס ירקוני

אמיתי נאמן כתב "סתיו בחלונות ובלבבי" וזמירה ארז כתבה "בשולי הדרך, כבר פורח חצב, הביא לי מתנה, סל מלא של סתיו".



הסתיו – עונת מעבר בין הקיץ והחורף. עונה הפכפכה, שרב מאחר וגשם מקדים בערבוביה. מסמל נוגות, עצב, רומנטיקה וגם חגיגות. יש בו, בסתיו, סליחות מסתלסלות באלול, ובתשרי - התחדשות, קול שופר וחשבון-נפש. יש בו סופו של "חופש גדול" ושיבה למסגרת. יש בו עצב של שלכת וברכה של יבול. השמש חוגגת לה מעל קו המשווה, והיום והלילה שווים באורכם. מעתה יתקצרו הימים ויתארכו הלילות.

"עננים, עלים נושרים / בשמים צפורים / ופורח החצב / בא סתיו" (מיכל ספיר), וקולו של אריק אינשטין ברקע: "יש ניגון שעולה מן הסתיו / ומרעיד מיתרי הזהב" (חיה כהן). ושמשון חלפי מכריז: "כבר נושרים העלים בשדרות וגנים / כבר רוכבות במרום שיירות עננים / וכוכב אחרון שם נחבא אל כליו / סתיו...סתיו...סתיו...".

"ימים חולפים וכבר הסתיו / עלים מתים ישאיר אחריו /... קירות ביתו סוגרים עליו / או מה שומם הבית / לאן פנו הלכו רעיו / קולות הצחוק וכל שיריו" (ג'ורג' מוסטקי)

וברקע, להקת הנח"ל שרה את יחיאל מוהר, ומעודדת: "אל תתבייש, היה עצוב / אל תצטער, אם תצטער, / זאת היא עונה כזאת, חבוב / זה רק הסתיו וזה עובר...". וניסן פרידמן מתוודה: "ככה זה מצב רוח / מתחלף לו כל הזמן / יש ימים אני רגוע / יש ימים קצת מעוצבן". "אנא, רק קצת! ואז באה לה שלומית כהן, ולוחשת: "ילד עם שמש בלב / ליד שלולית המים / פגש ילדה עצובה עם גשם בעיניים / כשלחשו השנים / זה לזה סוד / זרחה לה בשמים קשת שכזאת". ואריק ברקע: "היום השיר שלי עצוב... / מחר אני מביטיח / אני אצחק ראשון...". צחק. צחק אלינו אריק!



זיכרונות מגן הילדים כך נוצרה פגישה מרגשת עם הגננת מאז עדנה זיסקינד

הביאה לפרסום - שמחה גבאי

בראשית חודש ספטמבר, עם תחילת שנת הלימודים בארץ, נזכר גבר חיפאי בוגר בשם שרון פגי בימים עברו, בהם היה פעוט חיפאי והלך לגן הילדים. הוא העלה אפוא "פוסט" (סיפורון) ברשת הפייסבוק שלו עם צילום ענתיקה מגן החובה החיפאי שלו. "התקשקשנו כמה חברים שצריך והגיע הזמן להיפגש" הוא מספר "בכל זאת עברו 50 שנה מאז התחלנו ללכת לגן וחלקנו עדיין בקשר מאז."

הם הקימו קבוצת וואטסאפ "ומפה לשם הבנו מיובל סגל שעדנה זיסקינד, מי שהייתה הגננת שלנו, כיום בת 96 צלולה וחדה וגרה בחיפה. בין רגע הוחלט שרוצים וחייבים להתייצב אצלה. תוך 4 ימים הצלחנו, 8 חברים שחלקנו לא התראה מעל 20 שנה, להיפגש בלובי בית מגוריה של עדנה זיסקינד, מי שהייתה גננת מיתולוגית בחיפה, בית הדיור המוגן "פסגת-חן" של ארגון "פסגות כרמל" מיסודו



הגננת עדנה זיסקינד בת 96

של ארגון עולי מרכז אירופה הנודע". הם הגיעו נרגשים עד מאד עם צילומים ואלבומים מהילדות. עדנה חיכתה להם בחדרה. "נכנסנו בדחילו ורחימו מבלי לדעת מה מצפה לנו. אחד, אחת, ניגשנו והצגנו את עצמנו לעדנה הגננת, עם שמותנו המקוריים מבית-ילדותנו ושמות ההורים. לתדהמתנו היא תוך דקות מעטות ידעה בדיוק מי כל אחד, עשתה את הקשרים ושאלה את השאלות הרלוונטיות. פתחה את האייפד שלה בסיסמה ביקשה שנצטלם, ביקשה שנספר כל אחד ואחת על עצמו והתעניינה בהתאמה במשפחה המורחבת של כול אחד מאתנו."

הם פונקו על ידה בארוחת צהריים שהוגשה בחדר האוכל ונפרדו בהבטחה שיחגגו לה עם כל ילדי הגן דאז את יום הולדתה ה-100!! וכך סיכמו: "אנחנו כולנו עדיין מוצפים ונרגשים. עדנה ללא ספק השאירה על כולנו חותם והחוויה הזו הייתה חווית חיים"



ילדי הגן לפני 47 שנים



“בנות הגן” במפגש עם הגננת עדנה

ה"קהילתון" למשמרת בארכיון חיפה

מערכת ה"קהילתון" החליטה להעביר את גיליונות העלון מאז הופעתו למשמרת בארכיון העיר חיפה. החלטה זאת באה בעקבות תרומת חברינו, אהובה ועמוס ירקוני מ"פסגת-חן", לארכיון העיר. הם העבירו כ-400 ספרים ופריטים אחרים (כתבי-עת, עלונים, מסמכים, סמלים, וכו'), שנאספו על-ידם, כדי שיישמרו לאורך ימים וישמשו כותבים וחוקרים. ההחלטה על כך התקבלה על-ידם לפני זמן רב, ועמוס כתב תקציר על כל פריט (ובמקרה של תורם אחר צוין שמו), וחוברת התקצירים ראתה אור בהוצאת הארכיון. להלן קטע מהמבוא לחוברת. "...בדורות הבאים יהיה כנראה יחס ומעמד אחרים לספר - הצג הולך ומחליף אותו לנגד עינינו. עם זאת, לא כל מה שנכתב בספרים ובמסמכי-נייר יעבור לאכסניות הדיגיטליות. לבני דורנו יש לספר משמעות מיוחדת, מן מקדש-מעט, משהו מספירה גבוהה יותר. כילדים היה ברור לנו שאין לכתוב בדפי הספר, עטפנו אותו ונמנענו מלקפל את פינות הדף, התקשינו לראות בספר כלי-עבודה ולשרבט בין השורות ובשוליים...".

הקהילתון יעמוד אף הוא לרשות חוקרי העבר, בעתיד.



משולחן הקהילה

בתשבע וייס, מנהלת הקהילה



אנו מתקרבים לסיום השנה האזרחית, שנת 2019. מתחילת השנה הצטרפו לארגון כ- 70 חברים חדשים, חברים שאנו מאמינים שישתלבו ויעשירו את הקהילה. הרחבנו בשנה זו את החוגים במרכז הקהילתי. פתחנו חוגים חדשים, חוג ידיעת הארץ, חוג לימוד ברידג. ועוד לא אמרנו די. בעמודים הבאים תמצאו מידע על שתי פעילויות חדשות המוצעות לחברי הארגון ופתוחות גם להשתתפות הקהל הרחב: **חוג שולחן עגול בשפה האנגלית- קריאה ודיון בעקבותיו. וחוג שיח בגרמנית על**

ספרות גרמנית למבוגרים. חוגים אלו הם נדבך נוסף ומשלים לפעילות התרבות השוטפת הקיימת.

סיום השנה האזרחית עומד בסימן חג החנוכה שלנו, הנחגג בסמוך אליו. לאורך הדורות, החג קיבל ומקבל משמעויות חדשות. חנוכה כיום הוא לא רק חג נס פך השמן היחיד שדלק במשך שמונה ימים או חג לזכר ניצחון המקבים על היוונים. גם חג החנוכה היום מסמל ערכי תרבות בחברה היהודית והישראלית חילונית. ערכים של גבורה, של התמודדות, של ניצחון-במשמעותו הרחבה. לא בכדי נקרא חנוכה חג האורים. אור כסמל גם לניצחון הרוח, ניצחון הנפש. אני מאחלת שכל אחד ואחת מאתנו ישכיל ויצליח למצוא את פך השמן הקטן, דרכו יגיע לאור הפרטי שלו.

האם הסדרת את תשלום דמי חבר לשנת 2019 ?

אנו בסיום שנת 2019. במידה וטרם הסדרת את תשלום דמי החבר לשנת 2019, נבקש להסדירם בהקדם. דמי החבר לשנת 2019: 180 ש"ח ליחיד, 225 ש"ח לזוג (כמו בשנה שעברה וכמו בשנה הבאה)

ניתן להסדיר תשלום בטלפון 04-8258989, באמצעות כרטיס אשראי (אצל ענת מזכירת הקהילה).

לחילופין, ניתן להעביר המחאה בדואר - יש לרשום את ההמחאה לפקודת ארגון עולי מרכז אירופה,

כתובת למשלוח: שדרות מוריה 55, חיפה מיקוד: 3457320.

תשלום במזומן יתקבל במשרד, שדרות מוריה 55, חיפה.

נשמח להצעות ותגובות. פניות לבתשבע וייס:

דואר אלקטרוני: batsheva@beit-horim.org.il, פקס: 04-8346987, טלפון: 04-8258989

פתיחת הרשמה - חוג חדש בקהילה שיח בגרמנית על ספרות גרמנית למבוגרים. היבטים פסיכולוגיים ובוגרים בסיפורי האחים גרים ועוד

ימי שלישי אחת לשבועיים, בין השעות 11.30 - 12.30

במרכז הקהילתי, שד' מוריה 55 חיפה

בהנחיית ד"ר מלכה הילדה, בעלת ניסיון עשיר בהוראת גרמנית למבוגרים באוניברסיטה הפתוחה, מכון ברליץ, מכון גתה ועוד. ההנחיה בהתנדבות.

החוג הינו ללא תשלום לחברי הארגון.

עלות למי שאינו חבר ארגון - 40 ₪ לחודש. מפגש ניסיון ללא התחייבות.

פתיחה בתנאי מינימום משתתפים. מספר המקומות מוגבל

לפרטים נוספים והרשמה נא לפנות למרכז הקהילתי, טלפון: 04-8258989 (ענת)

פתיחת הרשמה - חוג חדש בקהילה שולחן עגול באנגלית

ימי שני אחת לשבועיים, בין השעות 11.45 - 12.45, במרכז הקהילתי, שד' מוריה 55 חיפה

בהנחיית מרים ג'קלר, בעלת ניסיון עשיר בהוראת אנגלית באוניברסיטה הפתוחה ובבתי ספר, חברה בארגון. ההנחיה בהתנדבות.

במסגרת המפגשים יקראו טקסטים קצרים באנגלית ויתקיים סביבם דיון.

מתאים לשולטים בשפה האנגלית ברמת מתקדמים.

החוג הינו ללא תשלום לחברי הארגון.

עלות למי שאינו חבר ארגון - 40 ₪ לחודש. מפגש ניסיון ללא התחייבות.

פתיחה בתנאי מינימום משתתפים. מספר המקומות מוגבל

לפרטים נוספים והרשמה נא לפנות למרכז הקהילתי, טלפון: 04-8258989 (ענת)

מה מסתתר מאחורי השם? שדרות יצחק

יהודית הרשקוביץ

כבר כמעט שבעה עשורים אני חולפת על פני השלט "שדרות יצחק".

תהיתי כל אותם שנים, מי הוא אותו יצחק?

ובכן, הכוונה היא ליצחק לייב גולדברג, נדבן יהודי

ועסקן ציוני שמכונה "הנדיב הבלתי ידוע"

גולדברג הקדיש חלק נכבד מהונו למעשה הציוני.

תרם ליישום הרעיון של "הקרן הקיימת לישראל"

והיה ממייסדי "הכשרת היישוב" ו"אחיאסף". כן היה

ממייסדי חברת "כרמל מזרחי".

הפרדס שרכש נודע בטחב התפוזים ובכך שהקפיד על

עבודה עברית.

יש אומרים שאף היה פטרונו של ח.ג. ביאליק.

אחד מנכדיו הוא דן טולקובסקי, מפקד חיל האוויר

לשעבר.

ניתן למצוא פרטים רבים נוספים על פועלו של "הנדיב

הבלתי ידוע".

בשלהי מלח"ה הראשונה, רכש קרקע הטמפלרים

שעל הכרמל והקים את בית הקיץ שלו, ברחוב קלר,

מאחורי ביתו של הקונסול הטמפלרי קלר.

לבית קרא "בית רחל", על שם אשתו ואף קבע שלט

על החומה.



הבית נהרס עם השנים ועל מקומו
נבנה בית דירות, והשלט "בית
רחל", הוסר. כתבתי ל"וועדת
שמות הרחובות" בעיריית חיפה
וביקשתי שיקבעו שלט מתאים
שיגאל את האיש מאלמוניותו.
בעקבות בקשתי עיריית חיפה
הוסיפה שלוט לפני הבית של
הקונסול ברחוב קלר 2, המספר
את סיפורו.

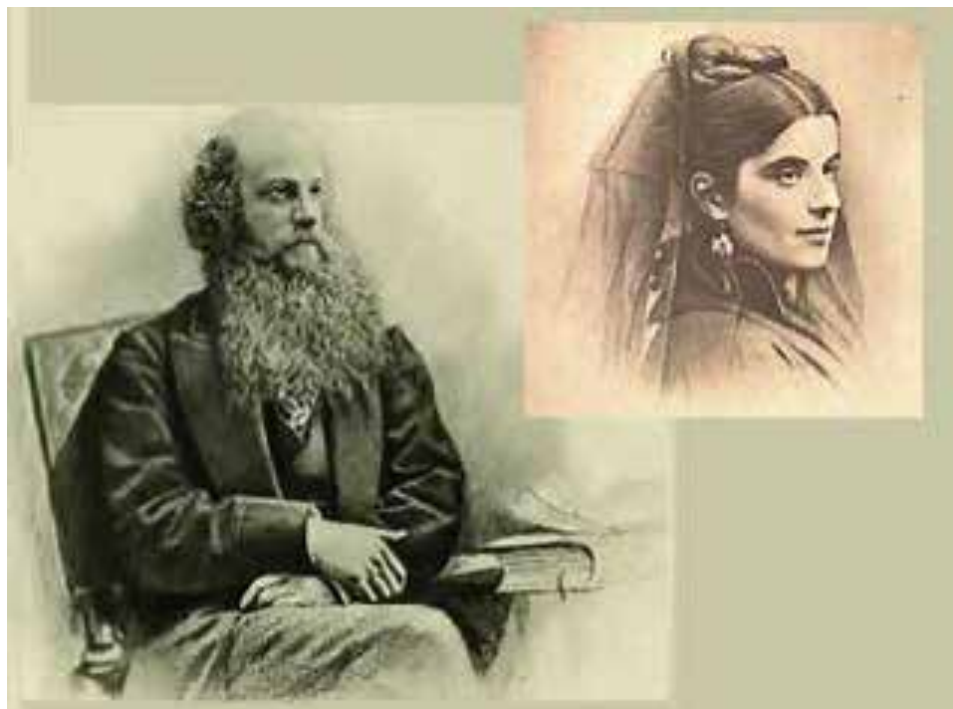


במסגרת "המרצים שלנו" לורנס אוליפנט ורעייתו אליס – חובבי ציון נוצרים

יום שני, 06.01.2020, בשעה 10:00 בבית מיכ"ל, רחוב מיכ"ל 1, חיפה

נספר על לורנס אוליפנט, מהאישים המרתקים שפעלו כאן במאה ה-19, כיצד היה ל"ציוני" נלהב, שהציע ופעל להקמת אוטונומיה יהודית בארץ הגלעד. נספר גם על רעייתו היפהפיה אליס ועל בניהם בחיפה ובדלית אל כרמל.

נקנח בסיפור הפיקנטי והמוזר על המשולש הרומנטי בין אוליפנט, אליס רעייתו ונפתלי הרץ אימבר (מחבר "התקווה").



ההרצאה תועבר ע"י חברנו, **יעקב שור**, חבר פעיל בארגון שלנו, מבכירי מדריכי הטיולים בארץ. חוקר ארץ ישראל אשר פרסם ספרים ומאמרים רבים בידיעת הארץ. לשעבר עורך "חיפה"- ביטאון העמותה לתולדות חיפה, וכיום חבר במערכת "קהילתון".

לחברי הארגון המפגש ללא תשלום, למי שאינו חבר -המחיר: 20 ₪
לפרטים נוספים והרשמה נא לפנות למרכז הקהילתי, טלפון: 04-8258989 (ענת)

סיפורו של עמיר ברסלר - מתוך פרויקט תיעוד סיפורי חיפה

פרויקט משותף לארגון פסגות כרמל וארכיון העיר חיפה

חלקים מהתערוכה שהופקה בעקבות הפרויקט מוצגים מעל דפי הקהילתון במהלך השנה הקודמת והנוכחית. בעמוד הבא יוצג סיפור מסיפוריה של **מר עמיר ברסלר** אשר תועדו במהלך הפרוייקט על ידי **מר אליעזר איגרא**.

נולד בשנת 1935 בחיפה. למד בתחילה בבת ספר עממי א', ולאחר מכן בבית הספר הריאלי. סיים לימודי הנדסת מכונות בטכניון והתחיל לעבוד בחברה של אביו, "א. ברסלר בע"מ", עד היום. הנו מהנדס המפעל. בצבא שירת בנח"ל 3 שנים והמשיך להתנדב עד גיל 55.

היה נשוי לאילנה גולן (בתו של שמחה גולן) כיום אלמן, אב לשלוש בנות, סבא לשמונה נכדים.



זיכרונות מחיפה במלחמת העולם השנייה

בילדותי שיחקנו בין היתר טעפת -מה שקראו לזה בערבית טיירה עפיפון. טיירה בערבית זה מטוס ובנו איזה שהיא מין עגלה עם ארבעה גלגלים כזאת שהיו משתמשים בירידות של חיפה לרדת בזה. היינו מגלגלים אותה בירידות בחיפה. זאת הייתה ילדות מאושרת, למרות שבאותו הזמן פרצה מלחמת העולם השנייה.

אני זוכר מתקופת מלחמת העולם השנייה כאן בחיפה, את ההפצצות על חיפה ושניסו להפציץ את הנמל. אני חשבתי שאלו האיטלקים, אבל אחר כך התברר לי שאלו היה הגרמנים. בחיפה בתחנת הרכבת על בניין התחנה עצמה, היו שני תותחים אנטרוויים כפולי קנה. כשהחלו לירות בהם, זה היה גורם למהומה ופחד רב. כשהפציצו החלו להישמע אזעקות והיינו יורדים למרתף ששימש את סוחרי העסקים. היו מקלטים ששימשו כבית דפוס או נגריה. אצלנו בבניין בו גרנו, המרתף שימש כמקלט. לימים פגשתי את שיפורה קופרמן, שהייתה בעלת המבנה ושאלתי אותה על המרתף. חשבתי לעצמי שאולי יום אחד אני אלך לשם לראות ולהבין איך ישבתי שם מכורבל בזמן ההפצצות.

בחיפה הכרתי אנשים מיוחדים, שם נעוריה של אשתי היה אילנה גולן. היא בתו של שמחה גולן, (על שמו קרוי רחוב בחיפה) חבריו הטובים היו הרב דוד הכהן, אבא חושי ואלמוגי, הם היו נפגשים בסופי שבוע, הכרתי את כולם אשר היו בני בית בבית גולן.



ברקע-הקזינו בבת גלים

גליון מס' 5 - שנה 36 - נוב' / דצמ' 2019 - תש"פ

קהילתון

בעבר "היים אקספרס"

אנו מברכים את חברי ארגון "פסגות כרמל" ואת כל בני החברה הישראלית על כל עדותיה וקהילותיה בשנת 2020 טובה ומבורכת, שנה שבה יתגשם הפיוס בתוך החברה והשלום עם שכנינו.

Wir wünschen allen Mitgliedern der israelischen Gesellschaft in allen Teilen und aller Religionen ein gutes Jahr 2020. Wir wünschen uns, dass 2020 allen Frieden und Segen bringt.

